

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE

1418

PROTOKOL
O POSTUPANJU U SLUČAJU SEKSUALNOG NASILJA

I. UVOD

Seksualno nasilje, uz obiteljsko, ulazi u dominantne oblike rodno uvjetovanog nasilja, to jest one vrste nasilja u kojima je u većini slučajeva počinitelj muškarac, a većina žrtava su žene. Rodno uvjetovano nasilje prisutno je u svim dijelovima svijeta bez obzira na kulturu i vremensko razdoblje. Žrtve su izložene psihičkom, fizičkom, seksualnom i ekonomskom nasilju te sustavnoj izolaciji koja ih čini još ranjivijima i izloženijima različitim oblicima nasilja.

Neki oblici nasilja su prepoznati i za njih postoje odgovarajuće kazne ili se pak ubrzano utvrđuju jasne procedure za njihovo kažnjavanje i prevenciju. Drugi oblici nasilja su zbog mnogih razloga manje prepoznati ili nevidljivi, obavijeni velom šutnje i predrasuda, stigmatizacijom i nepostojanjem odgovarajućih mehanizama zaštite žrtava i kažnjavanja počinitelja. Seksualno nasilje pripada upravo takvim najtežim zločinima i najmanje prijavljivanim. Ono se događa češće nego što se misli. Njegove posljedice su dalekosežnije nego što je većina osoba, uključujući i one koje su ga doživjele, spremna priznati, a njegova cijena, psihološka, zdravstvena i ekonomska, za samu osobu, njezinu obitelj i širu zajednicu i društvo je nesaglediva te ne ostavlja mogućnost prešutnog toleriranja.

Republika Hrvatska stranka je brojnih međunarodnih dokumenata, koji zajedno s nacionalnim zakonodavstvom te strateškim dokumentima čine pravni okvir usmjeren zaštiti žrtava seksualnog nasilja.

Prvi Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, Vlada je usvojila 2012. godine (u daljnjem tekstu: Protokol), a temeljio se na tada važećim zakonima i podzakonskim aktima, na *Preporuci Rec(2002)5 Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama o zaštiti žena od nasilja i Memorandumu s objašnjenjima*, a sadržajno ishodište je nalazio i u obvezama propisanim *Nacionalnom politikom za ravnopravnost spolova, za razdoblje 2011. do 2015. godine*, koju je donio Hrvatski sabor 15. srpnja 2011. godine. Budući da Protokol u svojim Završnim odredbama sadrži obvezu ažuriranja teksta sukladno izmjenama, odnosno dopunama propisa koji su za Protokol relevantni, Vlada je u rujnu 2014. godine donijela prvi takav revidirani tekst Protokola.

Protok vremena za posljedicu je imao donošenje novih nacionalnih i međunarodnih propisa s kojima i danas Protokol mora biti usklađen. Recentne izmjene *Zakona o kaznenom postupku*, preuzimanje *Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 29. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (Direktiva o pravima žrtava)*, ratifikacija *Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji* (u daljnjem tekstu: *Istanbulska konvencija*), te objave novih publikacija i statističkih pokazatelja o seksualnom nasilju, neki su od razloga za pristupanje izradi novog Protokola. Stoga ovaj Protokol svojim utemeljenjem, ali i sadržajem proizlazi iz prethodnog Protokola, uz osuvremenjivanje aktualnim propisima i novim dostupnim podacima.

Protokol je razvijen kako bi osigurao trenutnu, suosjećajnu, rodno i kulturalno osjetljivu sveobuhvatnu pomoć i potporu svih nadležnih institucija.

Ciljevi Protokola su:

- 1) uvođenje standardiziranog postupka prema žrtvama seksualnog nasilja bez obzira na njihovu dob, mjesto u kojem im se nasilje dogodilo, spol i/ili druge osobne karakteristike. Standardizirani postupak osigurava jedinstvenu praksu svih nadležnih tijela i institucija u Republici Hrvatskoj te pružanje kvalitetne, učinkovite prema žrtvi usmjerene pomoći i potpore;
- 2) upoznavanje svih osoba iz državnih institucija, tijela i organizacija civilnog društva koje rade na problemu seksualnog nasilja, s mogućnostima, pravima i obvezama svakog od relevantnih čimbenika u procesu prijave i procesuiranja nasilja te skrbi za žrtve seksualnog nasilja;
- 3) dugoročni utjecaj na smanjenje seksualnog nasilja, očekujući povećanje vjerojatnosti njegove prijave, procesuiranja i osude počinitelja te ustanovljavanje sustavnih i učinkovitih mehanizama zaštite i pomoći žrtvama ovog kaznenog djela;
- 4) osiguravanje pravovremene i suosjećajne, prema žrtvi usmjerene skrbi, koja osigurava emocionalnu potporu i smanjuje rizik od daljnjeg razvoja traumatskih poremećaja žrtve;
- 5) osiguravanje standardiziranog i odgovarajućeg prikupljanja dokumentacije i pohrane fizičkih dokaza posebno obučениh stručnjaka/inja što će dovesti do veće vjerojatnosti identifikacije, procesuiranja i osude počinitelja seksualnog nasilja;
- 6) osiguravanje kvalitetne medicinske zaštite žrtvama seksualnog nasilja, uključujući pregled, tretman te praćenje zdravstvenog stanja žrtve;
- 7) omogućavanje korištenja interdisciplinarnog pristupa u pružanju pomoći žrtvi koristeći usluge institucionalnih i izvaninstitucionalnih oblika skrbi za žrtve seksualnog nasilja na lokalnoj razini;
- 8) osiguravanje povjerljivosti podataka u skladu s odredbama *Zakona o zaštiti osobnih podataka* (»Narodne

novine«, br. 103/03, 118706, 41/08, 130/11, 106/12), Zakona o službenoj statistici (»Narodne novine«, br. 103/03, 75/09, 59/12, 12/13), Zakona o medijima (»Narodne novine«, br. 59/04, 84/11, 81/13), Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu (»Narodne novine«, br. 64/15), etičkih kodeksa stručnih osoba i međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka, a odnose se na zaštitu privatnosti.

Protokol sadrži:

- a) obveze nadležnih tijela i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja i pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim seksualnom nasilju;
- b) oblike, način i sadržaj suradnje između nadležnih tijela i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja i pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim seksualnom nasilju;
- c) završne odredbe kojima se propisuju postupanja u skladu s aktivnostima ovog Protokola.

Ustav Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: *Ustav*), kao jedinstveni opći pravni akt s najvišom pravnom snagom u Republici Hrvatskoj, u svojim odredbama propisuje obvezu zaštite ljudskih prava, zabranjuje zlostavljanje i diskriminaciju. Članak 3. *Ustava* kao jednu od temeljnih vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske propisuje ravnopravnost spolova, člankom 22. jamči se nepovredivost slobode i osobnosti, člankom 23. zabranjuje se bilo koji oblik zlostavljanja, člankom 26. jamči se jednakost pred sudovima i drugim tijelima s javnim ovlastima, te se člankom 35. propisuje zaštita dostojanstva.

Od međunarodnih dokumenta usmjerenih na zaštitu žrtava seksualnog nasilja svakako treba istaknuti *Istanbulsku konvenciju*, *Konvenciju UN-a o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena /CEDAW/* i *Fakultativni protokol*, *Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, *Deklaraciju Ujedinjenih naroda* (u daljnjem tekstu UN-a) o uklanjanju nasilja nad ženama iz 1993. godine, *Konvenciju VE o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja*, *Konvenciju UN-a o pravima djeteta*, *Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom*, *Preporuku Rec (2002)5 Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama o zaštiti žena od nasilja* i *Memorandumu s objašnjenjima*, *Opću preporuku br. 35. o rodno utemeljenom nasilju nad ženama* iz 2017. godine, *Pekinsku platformu* iz 1995. godine te *Rezoluciju o ljudskim pravima 2005/41*, prihvaćenu na 57. zasjedanju Vijeća za ljudska prava, 19. travnja 2005. godine.

UN *Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena – CEDAW* Republika Hrvatska ratificirala je 9. rujna 1992. godine, a *Fakultativni protokol uz Konvenciju 7. ožujka 2001.* i na taj način potvrdila spremnost da ženama osigura uživanje ili korištenje ljudskih prava i osnovnih sloboda na svim područjima djelovanja. *Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* i odgovarajuće *Protokole za primjenu Konvencije* Republika Hrvatska ratificirala je još 1997. godine, a ratifikacijom Protokola 12. preuzela je obvezu implementacije odredaba o općoj zabrani diskriminacije u nacionalno zakonodavstvo.

Deklaracija UN-a o uklanjanju nasilja nad ženama usvojena je na Općoj skupštini UN-a, 20. prosinca 1993. godine te u članku 2. navodi:

»Pojam nasilja protiv žena valja shvatiti tako da obuhvaća, ali nije ograničen na sljedeće:

- a) fizičko, spolno i psihološko nasilje koje se događa u obitelji, uključujući udaranje, spolno zlostavljanje ženske djece u kućanstvu, nasilje povezano s institucijom miraza, bračno silovanje, osakaćivanje ženskih genitalija i ostale tradicionalne postupke štetne za žene, izvanbračno nasilje i nasilje vezano uz eksploataciju;
- b) fizičko, spolno i psihološko nasilje koje se odvija u društvenoj zajednici, uključujući silovanje, spolno zlostavljanje, spolno napastovanje i zastrašivanje na poslu, u obrazovnim ustanovama i drugdje, trgovanje ženama i prisilna prostitucija;
- c) fizičko, spolno i psihološko nasilje počinjeno ili tolerirano od države u kojoj se događa.«

Sukladno Dodatku II. *Preporuke Rec(2002)5 Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama o zaštiti žena od nasilja* seksualno nasilje je »svaki seksualni čin počinjen protiv volje druge osobe, uključujući seksualno izrugivanje i zadirkivanje, zurenje, nepoželjne komentare, egzibicionizam, uvredljive telefonske pozive, nepoželjne seksualne prijedloge, prisilno gledanje ili sudjelovanje u pornografiji, nepoželjno dodirivanje, prisilan seks, silovanje, incest, bolan ili ponižavajući seksualni čin, prisilnu trudnoću, trgovinu ženama i njihovo iskorištavanje u industriji seksa«.

Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 29. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (u daljnjem tekstu: *Direktiva o pravima žrtava*) stupila je na snagu 15. 11. 2012. godine. Države članice bile su dužne implementirati odredbe *Direktive o pravima žrtava* u nacionalno zakonodavstvo do 16. 11. 2015. godine. *Direktiva o pravima žrtava* osigurava da se osobe koje su bile žrtve kaznenog djela prepozna, da se prema njima postupi s poštovanjem te da dobiju odgovarajuću zaštitu, potporu i pristup pravosuđu. *Direktiva o pravima žrtava* u članku 1. navodi da »države članice osiguravaju da se žrtve priznaju kao žrtve i da se prema njima postupi s poštovanjem, na osjećajan, primjeren, stručan i nediskriminirajući način, u svim kontaktima sa službama za potporu žrtvama i službama za popravlanje štete ili nadležnim tijelom, koji postupaju u okviru kaznenog postupka«. *Direktiva o pravima žrtava* propisuje katalog prava i novina koje je nužno implementirati u nacionalno zakonodavstvo te sukladno tome i u odredbe Protokola. Tako su u Republici Hrvatskoj radi preuzimanja *Direktive o pravima žrtava* doneseni *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji* (»Narodne novine«, br. 70/17), *Zakon o kaznenom postupku* (»Narodne novine«, br. 70/17) te *Uredba o preuzimanju Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 29. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP* (»Narodne novine«, br. 13/18).

Istanbulsku konvenciju Republika Hrvatska je ratificirala 13. travnja 2018. godine. Cilj *Istanbulske konvencije* je suzbiti sve oblike nasilja i diskriminacije, promicanje pune ravnopravnosti žena i muškaraca, razvoj sveobuhvatnih okvira, politika i mjera za zaštitu i pomoć žrtvama svih oblika nasilja, te pružanje podrške i pomoći organizacijama i institucijama u uspostavljanju efikasne suradnje i usvajanja sveobuhvatnog pristupa u suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Europska unija potpisala je *Istanbulsku konvenciju* 13. lipnja 2017. godine i Vijeće Europe je ukazalo na važnost koju države članice EU pridaju *Konvenciji*. U trenutku ratifikacije *Istanbulske konvencije* njezine odredbe postale su dio pravnog poretka Republike Hrvatske, sukladno *Ustavu*, što će biti temelj za nadogradnju nacionalnog zakonodavstva u području suzbijanja seksualnog nasilja.

Također, važno je istaknuti i definiciju seksualnog nasilja kako je postavlja *Istanbulska konvencija* u članku 36: »Seksualno nasilje, uključujući silovanje:

- a) vaginalna, analna ili oralna penetracija seksualne naravi bilo kojim dijelom tijela ili predmetom u tijelo druge osobe bez pristanka te osobe;
- b) druge radnje seksualne naravi s drugom osobom bez pristanka te osobe;
- c) utjecanje da druga osoba, bez svojega pristanka, sudjeluje u radnjama seksualne naravi s trećom osobom. Pristanak mora biti dobrovoljan kao rezultat slobodne volje osobe, što se procjenjuje prema okolnostima slučaja.«

Posebno je potrebno istaknuti odredbe *Konvencije o pravima osoba s invaliditetom*, osobito članak 16. – »Sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja«, gdje su propisane obveze države u pogledu zaštita osoba s invaliditetom od svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, uključujući i aspekte istih vezane uz spol. Navedeno obuhvaća i seksualno nasilje usmjereno na žene i djevojke s invaliditetom. Odbor za prava osoba s invaliditetom UN-a u *Općem komentaru br. 3 (2016)* na članak 6. Konvencije, u vezi članka 16. Konvencije, navodi kako ženama s invaliditetom prijeti veći rizik od nasilja, izrabljivanja i zlostavljanja u usporedbi s ostalim ženama.

Ovaj Protokol usklađen je sa sljedećim propisima: *Kazneni zakon* (»Narodne novine«, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17), *Zakon o kaznenom postupku* (»Narodne novine«, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17), *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji* (»Narodne novine«, br. 70/17), *Zakon o ravnopravnosti spolova* (»Narodne novine«, br. 82/08, 69/17), *Zakon o suzbijanju diskriminacije* (»Narodne novine«, br. 85/08, 112/12), *Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela* (»Narodne novine«, br. 80/08, 27/11), *Zakon o socijalnoj skrbi* (»Narodne novine«, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17), *Obiteljski zakon* (»Narodne novine«, br. 103/15), *Zakon o policijskim poslovima i ovlastima* (»Narodne novine«, br. 76/09, 92/14), *Zakonu o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu* (»Narodne novine«, br. 64/15), *Zakon o radu* (»Narodne novine«, br. 93/14, 127/17).

Kazneni zakon u glavi XVI. definira kaznena djela protiv spolne slobode, a u glavi XVII. definira kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta. Izmjenama i dopunama *Kaznenog zakona* iz 2015. godine u hrvatsko zakonodavstvo su, između ostalog, prenesene odredbe *Direktive 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP* te su uzeti u obzir i standardi i obveze sadržani u *Istanbulskoj konvenciji*. *Kazneni zakon* propisuje katalog kaznenih djela kod kojih će se prema počinitelju primijeniti kazneno zakonodavstvo Republike Hrvatske iako je počinio djelo koje nije kažnjivo na teritoriju države u kojoj je ono počinjeno, a radi se o kaznenim djelima koja se prvenstveno odnose na spolno zlostavljanje djece. Sukladno *Kaznenom zakonu* uvjet za progon nisu prijave od strane žrtve kaznenog djela ili dostava informacija od strane države u kojoj je djelo počinjeno.

Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji u nacionalno zakonodavstvo Republike Hrvatske prenesene su odredbe *Direktive o pravima žrtava* s ciljem, između ostalog, postizanja obazrivog pristupa prema žrtvi nasilja radi sprječavanja njene sekundarne viktimizacije, adekvatne informiranosti žrtve o njenim pravima te skrbi nadležnih tijela o pravima žrtve u postupovnim radnjama. *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji* uzet će u obzir standarde i obveze sadržane u *Istanbulskoj konvenciji* koja prepoznaje i osuđuje sve oblike nasilja nad ženama i nasilja u obitelji te naglašava imperativ stvaranja Europe bez nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, a radi transponiranja *Direktive o pravima žrtava*, promijenjene su odredbe o žrtvama i oštećenima. Prema novoj definiciji, žrtva je fizička osoba koja je izravno pogođena počinjenim kaznenim djelom i koja je uslijed toga pretrpila fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda (tzv. »izravna žrtva«). Žrtvom se smatraju i bračni i izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat i sestra one osobe čija je smrt izravno prouzročena kaznenim djelom, te osoba koju je ona na temelju zakona bila dužna uzdržavati (tzv. »posredna žrtva«). Novom definicijom vrši se jasno razlikovanje pojma oštećenika kao procesnog instituta koji obuhvaća žrtvu i pravnu osobu na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno koje aktivno sudjeluju u postupku kroz korištenje djelatnih procesnih prava koja im pripadaju sukladno odredbama *Zakona o kaznenom postupku* od osnovnog pojma žrtve koji, uz to što je vezan isključivo za fizičku osobu, ne traži aktivno sudjelovanje u postupku, obzirom da žrtva može odlučiti i da se uopće ne miješa u tijek kaznenog postupka. Također, proširena su prava žrtve, te obuhvaćaju između ostalog i pravo na pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela, pravo na psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela itd. *Zakonom o kaznenom postupku* detaljno se propisuju prava koja imaju žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, uz ostala prava koja im pripadaju sukladno *Zakonu*. Novine su i pojedinačna procjena žrtve i uređeni katalog prava oštećenika.

Zakon o ravnopravnosti spolova navodi da diskriminacija na temelju spola »označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje učinjeno na osnovi spola kojemu je posljedica ili svrha ugrožavanje ili onemogućavanje priznanja, uživanja ili

korištenja ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkom, gospodarskom, društvenom, kulturnom, građanskom, socijalnom, obrazovnom ili drugom području na osnovi ravnopravnosti muškaraca i žena«. Izravna diskriminacija je »svako postupanje uvjetovano spolom kojim se osoba stavlja ili je bila stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji«. Neizravna diskriminacija postoji »kada neutralna pravna norma, kriteriji ili praksa stavljaju osobe jednoga spola u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe suprotnog spola, osim ako je ta pravna norma, kriterij ili praksa objektivno opravdana legitimnim ciljem, a sredstva usmjerena postizanju tog cilja su primjerena i nužna«. Uznemiravanje je »svako neželjeno ponašanje uvjetovano spolom osobe, koje ima za cilj ili koje stvarno predstavlja povredu osobnog dostojanstva i koje stvara neugodno, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje«. Spolno uznemiravanje je »svako neželjeno verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje spolne naravi, koje ima za cilj ili predstavlja povredu osobnog dostojanstva, a posebice ako stvara neugodno, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje«.

Protokol se temelji i na obvezama propisanim *Zakonom o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu*, koji je na snazi od 18. lipnja 2015. godine. U postupku za ostvarivanje prava iz ovoga Zakona i stjecanje statusa žrtve seksualnog nasilja primjenjuje se načelo rodne jednakosti i ravnopravnosti bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Republika Hrvatska ostvarivanje prava iz ovoga Zakona osigurava prema načelima solidarnosti i pravednosti. Na žrtve seksualnog nasilja počinjenog za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu, a koje su, sukladno *Zakonu o pravima žrtava seksualnog nasilja počinjenog za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu*, Ministarstvu hrvatskih branitelja podnijele zahtjev za ostvarivanje prava iz navedenog Zakona, primjenjivat će se isključivo odredbe istaknutog Zakona. Ovaj Protokol primjenjivat će se na navedenu kategoriju žrtava samo u onim dijelovima u kojima je isti sukladan *Zakonu o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu*.

Zakonom o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela uređuju se pravo na novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela nasilja počinjenih s namjerom, pretpostavke i postupak za ostvarivanje prava na naknadu. U ovom Zakonu ne postoje posebne odredbe koje bi se odnosile isključivo na žrtve seksualnog nasilja. Također, neposrednom žrtvom smatra se osoba koja je pretrpjela teške tjelesne ozljede ili teško narušenje zdravlja kao posljedicu kaznenog djela nasilja. Kaznenim djelom nasilja smatra se:

- kazneno djelo počinjeno s namjerom uz primjenu sile ili povredom spolnog integriteta,
- kazneno djelo dovođenja u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom kojim je prouzročena smrt, teška tjelesna ozljeda ili teško narušenje zdravlja jedne ili više osoba, a propisano je *Kaznenim zakonom* kao teži oblik temeljnoga kaznenog djela počinjenog s namjerom. Daljnje pretpostavke i uvjeti određeni ovim Zakonom reguliraju se odredbama kojima se detaljno propisuje naknadu kojih troškova može ostvariti žrtva, a koji se precizno definiraju. Kako se ne bi stvorila zabuna, potrebno je obratiti pažnju na činjenicu da žrtve seksualnog nasilja ne stječu pravo na naknadu automatizmom, odnosno samom činjenicom da su žrtve seksualnog nasilja, s obzirom da su za ostvarenje prava iz ovoga Zakona bitne posljedice koje žrtva trpi (kao što je i navedeno – teške tjelesne ozljede ili teško narušenje zdravlja kao posljedica kaznenog djela nasilja).

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći propisuje, uz korisnike pravne pomoći koji moraju zadovoljiti imovinski cenzus i krug osoba koje su ovlaštenici prava na sekundarnu pravnu pomoć (koja obuhvaća pravni savjet, sastavljanje podnesaka u sudskim postupcima, zastupanje u sudskim postupcima, pravnu pomoć u mirnom rješenju spora te oslobođenje od plaćanja troškova sudskog postupka i oslobođenje od plaćanja sudskih pristojbi) i kojima se sekundarna pravna pomoć odobrava bez utvrđivanja imovnog stanja. U taj krug ulaze i žrtve kaznenog djela nasilja u postupku radi ostvarivanja prava na naknadu koja je počinjenjem kaznenog djela prouzročena. Također, pri utvrđivanju imovinskog stanja ne uzimaju se u obzir ukupni prihodi i imovina počinitelja nasilja u obitelji ako je podnositelj zahtjeva za odobravanje sekundarne pravne pomoći žrtva toga nasilja. Status žrtve kaznenog djela nasilja dokazuje se pravomoćnom sudskom odlukom donesenom u kaznenom postupku.

Svjetska zdravstvena organizacija u svom Izvještaju o nasilju i zdravlju u svijetu 2002. godine navodi kako je seksualno nasilje »bilo koji seksualni čin, pokušaj ostvarivanja seksualnog čina, neželjeni seksualni komentar ili prijedlog koji je usmjeren protiv osobe i njezine seksualnosti, a koji može počinuti druga osoba bez obzira na odnos sa žrtvom ili stanje u kojem se nalaze. Karakterizira ga uporaba sile, prijetnje ili ucjene za ugrožavanje dobiti i/ili života same žrtve ili njoj bliskih osoba«. Iako takva definicija nije upotrebljiva za pravne svrhe, jedna je od najobuhvatnijih definicija koja naglašava sve osnovne dimenzije problema.

Državna tijela obuhvaćena ovim Protokolom dužna su odmah poduzeti mjere potrebne za osiguranje ustroja, organiziranosti, opremljenosti i dovoljnog broja specijaliziranih stručnjaka/inja koji se sukladno propisanoj nadležnosti bave problematikom seksualnog nasilja, uz osiguranje financijskih sredstava u Državnom proračunu Republike Hrvatske u resornim ministarstvima.

Seksualno nasilje uočljivo je u širokom kontinuumu, od seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja, preko silovanja do trgovanja ženama radi prisilne prostitucije i/ili pornografije. Osim navedenih oblika u seksualno nasilje se ubrajaju i tradicionalne štetne prakse (poput sakaćenja ženskih spolnih organa), kazne za rodnu transgresiju i silovanje u ratu.

Najčešći oblici seksualnog nasilja su:

- a) seksualno uznemiravanje i/ili napastovanje je jedan od najčešćih oblika seksualnog nasilja koji obuhvaća neželjena seksualna ponašanja koja nužno ne uključuju fizički dodir te time osobu dovode u neugodan i ponižavajući položaj i izazivaju osjećaj srama. U većini slučajeva se radi o ponovljenim ponašanjima koja se javljaju kroz dulje vremensko razdoblje i za koje žrtva ne može naći sustavno rješenje. Najčešći oblici su neželjene seksualne primjedbe i verbalni prijedlozi, neprikladna pažnja, fizički dodiri, seksističke, uvredljive i diskriminirajuće primjedbe i šale, širenje seksualnih

glasina o osobi i drugo.

b) seksualno zlostavljanje i/ili prisilne spolne radnje obuhvaćaju mnoge oblike seksualnog nasilja koji su teži od seksualnog uznemiravanja, a prema postojećim zakonima još ne ulaze u kategoriju silovanja. Obuhvaćaju neželjena seksualna ponašanja iznuđena primjenom sile i/ili prijetnji, a uključuju fizički dodir s nasilnikom – neželjeni i prisilni dodiri intimnih dijelova tijela, seksualne aktivnosti izmanipulirane lažima, prijetnjama, pritiskom te prisiljavanje na masturbaciju.

c) silovanje je najteži oblik seksualnog nasilja koji uključuje prisilnu vaginalnu, analnu i/ili oralnu penetraciju penisom, drugim dijelom tijela i/ili objektima. Ubraja se među izuzetno teška i traumatska iskustva s teškim posljedicama za žrtve. S obzirom na počinitelja možemo razlikovati silovanje kao sastavni dio obiteljskog nasilja (silovanje u braku), silovanje u vezama/»na spoju«, silovanje nepoznate osobe, grupno silovanje, silovanje u oružanim sukobima i ratu. Osim ubojstva, silovanje je najozbiljnije nasilje nad tijelom osobe jer oduzima žrtvi fizičku i emocionalnu autonomiju, slobodu i privatnost.

Rizični čimbenici koji povećavaju mogućnost doživljavanja seksualnog nasilja su prije svega spol žrtve, zatim dob, zlouporaba sredstava ovisnosti, ranije iskustvo seksualnog ili drugih oblika nasilja, kao i brojni drugi. Međutim, upravo spol i dob imaju najveći utjecaj. S obzirom da seksualno nasilje pripada u dominantan oblik rodno uvjetovanog nasilja, jasno je da je spol osobe najvažniji prediktor. Praćenjem broja prijava kaznenog djela silovanja policiji od 2000. do 2016. godine te sukladno podacima *Statističkog pregleda temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada Ministarstva unutarnjih poslova* u 2016. godini, vidljivo je da su žene žrtve u 92% do 100% slučajeva, ovisno o godini. U 2016. godini od 444 žrtve koje su prijavile kaznena djela protiv spolne slobode 98% su žene. Od 568 žrtava kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta u 90% žrtve su djevojčice i djevojke. Drugi po važnosti među prediktorima seksualnog nasilja je dob. Istraživanjem Ženske sobe (2011.) utvrđeno je da je 77% žrtava kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa bilo mlade od 22 godine života (djeca do 14 godina – 32%, djeca od 14 do 18 godina – 30%, mlade osobe od 19 do 22 godine 15%).

Osim navedenih, potencijalni rizični čimbenici su i partnerski status, neke socioekonomske značajke (niža razina obrazovanja, siromaštvo), izbjeglištvo, migracije, rat. Rizične grupacije su i žene s invaliditetom, pri čemu su najrizičnija grupa žene s intelektualnim teškoćama.

Čimbenici koji povećavaju vjerojatnost da će muškarac postati seksualni nasilnik mogu biti vezani uz samu osobu, obitelj, ali i društvo u kojem živi. Najčešći osobni čimbenici su: sklonost zlouporabi sredstava ovisnosti, seksualne sklonosti koje uključuju nasilje, neprijateljstvo prema ženama, iskustva seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu. Karakteristični čimbenici vezani za obitelj jesu delinkventna i agresivna ponašanja, nasilna obiteljska situacija te jak patrijarhalni model u obitelji. Od širih društvenih čimbenika koji smanjuju vjerojatnost važna je učinkovita policijska i pravna zaštita te nulta tolerancija prema nasilju nad ženama općenito.

Pitanje rasprostranjenosti seksualnog nasilja karakterizira postojanje iznimno visokih proporcija tamnih brojki, odnosno pojava da je broj slučajeva nasilja koji je zabilježen od policije vrlo mali u odnosu na stvaran broj slučajeva nasilja. Podaci brojnih svjetskih istraživanja pokazuju kako na jedan prijavljen slučaj silovanja dolazi između 15-20 neprijavljenih, dok je za manje teške oblike seksualnog nasilja ta brojka još veća.

Jedno od ključnih istraživanja seksualnog nasilja nad mladima (Stoltenborgh i sur., 2011.) ukazuje kako je u Europi 18% djevojaka i 7,6% mladića doživjelo neki oblik seksualnog nasilja. Što se tiče seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu, Europski ženski lobi navodi kako u Europi 40% do 50% žena doživljava neki od oblika seksualnog uznemiravanja ili neželjenog seksualnog ponašanja na radnom mjestu.

Podaci iz istraživanja o rasprostranjenosti seksualnog uznemiravanja na visokim učilištima u Republici Hrvatskoj (Leinert – Novosel i Štingl, 2001.), ukazuju kako je 6% studentica doživjelo teže (npr. direktna ucjena za ocjenu), a 35% lakše oblike seksualnog uznemiravanja, kao što su neukusne šale, neumjesni pogledi, seksualne primjedbe i aluzije. Podaci o seksualnom uznemiravanju na radnom mjestu, prema istraživanju koje je provela Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske i Ženska sekcija Saveza samostalnih sindikata Hrvatske (SSSH) iz 2005. godine ukazuju kako je 38% žena doživjelo takvo iskustvo. Istraživanje o seksualnom uznemiravanju na radnom mjestu za osobe zaposlene na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (Roemer, Tadinac Babić i Štulhofer, 2002.), pokazuje kako je 40% žena više puta doživjelo pričanje viceva koji žene prikazuju isključivo kao seksualne objekte, 18% neželjeno dodirivanje, 12% otvoreno izražavanje seksualnih ponuda nekoj od kolegica, dok je 5% doživjelo bar jednom uvjetovanje zadržavanja radnog mjesta ili napredovanja kroz pružanje seksualnih usluga.

Što se tiče podataka o rasprostranjenosti seksualnog uznemiravanja na javnim mjestima i prostorima, može se zaključiti kako je to područje vrlo nepoznato i gotovo da i nema istraživanja o tome. Prema jedinom takvom istraživanju, koje je provela Ženska soba (2006.) čak 55% žena doživjelo je neželjene seksualne primjedbe i vulgarne ponude, a 43% neželjeno dodirivanje tijela. S obzirom na mjesto događanja, takvi oblici nasilja su bili najčešće prisutni upravo u javnim prostorima kao što su kafići, autobusi i tramvaji, ulica i sl.

Pregledom dostupnih svjetskih podataka o rasprostranjenosti silovanja ili pokušaja silovanja, primjećujemo kako podaci variraju od 14% do 40%, ovisno o zemlji iz koje dolaze, polaznoj definiciji silovanja i seksualnog zlostavljanja te metodologiji istraživanja. Većina istraživanja se kreće u procjenama između 20% do 35%. Tako je, na primjer, britansko istraživanje pokazalo kako je 25% žena preživjelo silovanje ili pokušaj silovanja, švedsko istraživanje je ukazalo na 34% takvih iskustava, kanadsko istraživanje navodi kako je 33% žena preživjelo silovanje ili pokušaj silovanja, a američko navodi kako se radi o 18 – 20% žena.

Prema podacima o nasilju nad ženama iz studije Agencije za temeljna prava Europske unije iz 2014. godine^[1] (European Union Agency for Fundamental Rights (2014), Violence against women: an EU-wide survey. Izvješće o glavnim rezultatima dostupno na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide->

survey-main-results-report) jedna od tri žene iz EU doživjela je fizičko i/ili seksualno nasilje u dobi nakon petnaest godina života. 75% stručnjakinja ili žena na visokim menadžerskim pozicijama bile su seksualno zlostavljane, kao i 61% žena zaposlenih u uslužnom sektoru. Seksualno zlostavljanje doživjelo je 55% žena u EU.

Prema objedinjenim podacima Eurostata i Ureda UN-a za narkotike i kriminalitet iz 2017. godine, najveći broj žrtava seksualnog nasilja u EU su žene (85,8%), dok je najveći broj osumnjičenika i počinitelja muškaraca (98,3%). Pokazatelji za kazneno djelo silovanja, pokazuju povećanje za 47% u razdoblju od 2008. do 2015. godine.^[2] (Eurostat 2017, Crime and Criminal Justice Statistics, dostupno na: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Crime_and_criminal_justice_statistics)

Podaci navedeni u Izvješću Europske komisije o ravnopravnosti između žena i muškaraca u EU za 2017. godinu^[3] (European Commission 2017, Report on equality between woman and man in the EU, dostupno na: <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Report%20on%20equality%20between%20women%20and%20men%20-%202017.pdf>) pokazuju kako broj seksualnih napada u 2014. godini bilježi porast i iznosi 152 929, dok u istom razdoblju broj silovanja prati, također, trend porasta i iznosi 70 949.

Podaci istraživanja Ženske sobe na reprezentativnom uzorku punoljetnih žena u Hrvatskoj, u dobi od 18 do 93 godine (2005.) ukazuju kako je 17% doživjelo pokušaj silovanja ili silovanje. Od tog broja samo ih je 5% nasilje prijavilo policiji i/ili nadležnom Državnom odvjetništvu. Posljednje istraživanje koje se bavi rasprostranjenošću seksualnog nasilja nad djecom je ono koje je provela Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba (2006.). Ono ukazuje kako je 14% djece doživjelo teže oblike seksualnog nasilja.

Prema službenim podacima Ministarstva unutarnjih poslova od 2000. do 2012. godine prosječno se godišnje prijavljivalo oko 600 kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog čudoređa (raspon od 461 do 761), najčešće bludne radnje i silovanje. Od 2013. godine izmjenama *Kaznenog zakona* dotadašnja Glava 14. »Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog čudoređa« se mijenja i uvode se dvije nove glave: Glava 16. »Kaznena djela protiv spolne slobode« i Glava 17. »Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta«. Od 2013. do 2016. godine prosječno se godišnje prijavljuje više od 850 kaznenih djela (raspon od 740 do 1001) u obje glave, pri čemu je zamjetan porast prijave kaznenih djela na štetu djece.

U 2016. godini prema glavi 16. »Kaznena djela protiv spolne slobode« prijavljeno je 434 djela nad 444 žrtve. Prema glavi 17. »Kaznena djela protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta« prijavljeno je 638 djela nad 568 žrtava. Prema *Redovnoj godišnjoj analizi i praćenju trenda broja prijava različitih oblika seksualnog nasilja policiji iz 2017.* godine, koju prati Ženska soba, po pitanju kaznenih djela silovanja od 2000. do 2016. godine prijavljeno je ukupno 1779 djela (od 92% do 100% žene). Prosječno se godišnje prijavi 105 kaznenih djela silovanja (raspon od 81 do 156 kaznenih djela). Analiza broja prijava u navedenom razdoblju pokazuje da nema jasnog trenda u povećanju ili smanjenju broja prijava.

Broj prijava seksualnog nasilja je, kada ih uspoređujemo s podacima istraživanja, izuzetno nizak, a ovisi o čitavom nizu čimbenika. Neki od razloga neprijavlivanja seksualnog nasilja leže u širokom društvenom kontekstu koji je kontaminiran postojanjem tipičnih mitova i predrasuda vezanih uz seksualno nasilje. Neki razlozi su usko vezani za rad institucija, neki su isključivo osobne prirode, vezani za samu žrtvu.

Koji su to najčešći i dominantni razlozi neprijavlivanja nasilja prema podacima istraživanja i iskustava u izravnom radu sa žrtvama nasilja? Neke žene smatraju kako su na neki način same doprinijele nasilju zbog nečega što su učinile ili nisu učinile jer je to dominantna društvena poruka koja se usvaja socijalizacijom, a koja je zasićena mitovima o seksualnom nasilju (npr. »dobila je što je zaslužila« ili »sama je izazvala, a sad se žali«). Neke žrtve se boje govoriti o nasilju koje su preživjele zbog straha od nasilnika i njegove moguće osvete. Veliki se broj žena teško nosi s osjećajem srama, strahuju od stigmatizacije te reakcija obitelji i bližnjih koje mogu ići od optuživanja do potpunog odbacivanja. Važan razlog neprijavlivanja je nepovjerenje i strah od policije i suda, od dugotrajnog i teškog sudskog procesa, neodgovarajućih i niskih kazni za počinitelje te nedostatak informacija o mogućim mehanizmima zaštite i pomoći.

Iako se posljednjih godina veliki broj istraživanja bavi pitanjem zašto žene ne prijavljuju nasilje, rijetka su istraživanja koja naglasak stavljaju na razloge odluka žena koje su to prijavile, a upravo ona ukazuju kako su čimbenici koji povećavaju vjerojatnost podnošenja prijave elementi mita »o pravom silovanju«: nepoznati počinitelj, nasilje koje se dogodilo izvan doma žrtve ili počinitelja (na primjer, ulica, park, veža), uporaba sile i/ili oružja te ozbiljne fizičke povrede žrtve. Međutim, upravo su takvi elementi najrjeđi jer je većina počinitelja seksualnog nasilja poznata žrtvama, nasilje se događa u domu žrtve ili počinitelja, uporaba sile nije bila nužna jer je za ostvarenje nasilja strah bio dovoljan tako da nema niti teških tjelesnih povreda. Jedini specifičan element koji doprinosi povećanoj vjerojatnosti podnošenja prijave, a koji nema veze s mitom o pravom silovanju, jest postojanje jake mreže potpore koju ima žrtva. Iz navedenog vidimo da je neophodno promijeniti krive slike, predodžbe i mitove o seksualnom nasilju i otvoriti vrata mogućnosti prijavljivanja slučajeva koji su daleko češći i uobičajeniji od uvriježenog mita o pravom silovanju.

Zašto se mora prijaviti seksualno nasilje iako smo svjesni da prijava i procesuiranje može biti dodatno traumatsko iskustvo za žrtvu? Mali broj prijava policiji utječe i na rad pravosudnog i kriminalističkog sustava u provođenju postupka, osudu i kaznu počinitelja te na nepostojanje servisa za pomoć žrtvama seksualnog nasilja, kao i na nedostatak terapijskih programa za rad s nasilnicima – silovateljima. Osim toga, mali broj prijava seksualnog nasilja stvara lažni osjećaj da se radi o obliku nasilja koji je iznimno rijedak i ne treba biti u značajnijem fokusu društvenog interesa. Veći broj prijava pružit će jasniju sliku o rasprostranjenosti seksualnog nasilja u zajednici, o počiniteljima te obrascima ponašanja počinitelja koji su ponovili zločin, ali i dovesti do otvaranja potrebnih servisa za pružanje pomoći žrtvama seksualnog nasilja. Sve to dugoročno utječe na razvoj različitih preventivskih programa, kako za mlade i društvo u cjelini, tako i na dodatnu, fokusiranu edukaciju i senzibilizaciju za stručnjake i stručnjakinje koji se bave ovim problemima.

Veći broj prijava moguć je samo ako kao društvo učinimo sve što je u našoj moći da žrtvama seksualnog nasilja olakšamo svaki korak u procesu prijave seksualnog nasilja, osiguramo im odgovarajuće mehanizme zaštite i pomoći te da počinitelj dobije zasluženu kaznu. Dostupnost i kvaliteta servisa za žrtve seksualnog nasilja važna je ne samo iz humanih razloga, nego i zbog osnaživanja i podržavanja žrtava da prijave nasilje. Žrtve imaju malo izbora bez odgovarajućih servisa i osiguranja zaštite.

Upravo je Protokol jedan od najznačajnijih koraka u osiguravanju standardizirane i učinkovite pomoći i potpore žrtvama seksualnog nasilja prilikom prijavljivanja i procesuiranja seksualnog nasilja.

II. OBVEZE NADLEŽNIH TIJELA U POSTUPANJU SA ŽRTVAMA SEKSUALNOG NASILJA

Nadležna tijela u postupanju sa žrtvama seksualnog nasilja su: policija, zdravstvene ustanove (opće i kliničke bolnice, klinički bolnički centri), pravosudna tijela (sud i Državno odvjetništvo), centri za socijalnu skrb, odgojno-obrazovne ustanove i institucije koje pružaju pomoć i potporu u zaštiti mentalnog zdravlja te tijela iz *Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu*.

1. POLICIJA

Cilj postupanja policije u slučajevima seksualnog nasilja, osim pružanja odgovarajuće zaštite i potpore žrtvi, kako bi se smanjio rizik od daljnje viktimizacije, jest učinkovito otkrivanje počinitelja i prikupljanje dokaza.

1.1. Hitne mjere i radnje

Temeljna policija činit će samo ono što ne trpi odgodu kao što je zaštita života i zdravlja žrtve (uklanjanje neposredne opasnosti, pružanje prve pomoći i organiziranje hitne liječničke pomoći), prikupljanje početnih obavijesti o događaju, osiguranje mjesta događaja, tragova i ostalo.

Za vođenje kriminalističkog istraživanja i postupanje u slučajevima seksualnog nasilja ovlašten je stručno osposobljen policijski službenik/ca za seksualno nasilje, a koji djeluje na području određene Policijske uprave (broj takvih službenika/ca ovisi o kategoriji Policijske uprave/Policijske postaje).

U slučajevima seksualnog nasilja kada su oštećeni djeca ili maloljetnici/e za postupanje i vođenje kriminalističkog istraživanja, sukladno *Zakonu o sudovima za mladež*, ovlašteni su specijalizirani policijski službenici/e za mladež.

Kada god je to moguće osigurati, u slučajevima seksualnog nasilja postupat će policijski službenici/e koji su kroz redovnu edukaciju osposobljeni za postupanje u slučajevima seksualnog nasilja.

1.1.1. Način prikupljanja početnih saznanja od žrtve:

a) odmah o događaju izvijestiti stručno osposobljenog policijskog službenika/cu za seksualno nasilje koji će se uključiti što ranije u provođenje izvida i preuzeti daljnje postupanje i koordinaciju.

b) žrtvu smjestiti u prikladnu prostoriju.

c) početna saznanja od žrtve prikuplja jedan policijski službenik/ca kojeg odredi nadležni rukovoditelj/ica. Početna saznanja kad god je to moguće, odnosno ukoliko isto nije povezano sa znatnom odgodom postupanja, prikuplja stručno osposobljen policijski službenik/ca za seksualno nasilje.

d) prikupljanju obavijesti od žrtve s intelektualnim i mentalnim oštećenjima mora se pristupiti kao i prikupljanju obavijesti od žrtava bez invaliditeta, na ravnopravnoj osnovi.

e) u cilju zaštite žrtve potrebno joj je osigurati privatnost tijekom prikupljanja obavijesti i udaljiti ostale policijske službenike/ce iz prostora u kojemu se prikupljaju početna saznanja.

f) potrebno je uzeti u obzir da je žrtva upravo u prvim trenucima poslije počinjenja seksualnog nasilja u vrlo teškom psihičkom stanju i da joj je potrebno pružiti potporu i razumijevanje. Žrtva iz neverbalnog ponašanja policijskog službenika/ce ne smije osjetiti neverjicu, neodobranje, neprijateljstvo te osudu zbog onog što joj se dogodilo.

g) o prikupljenim obavijestima odmah će obavijestiti nadležnog državnog odvjetnika/cu radi daljnje koordinacije u postupanju.

1.1.2. Zadaće stručno osposobljenog policijskog službenika/ce za seksualno nasilje i državnog odvjetnika/ce u pogledu zaštite žrtve:

a) voditi i koordinirati kriminalističko istraživanje i postupanje prema žrtvi.

b) učinkovitom organizacijom kriminalističkog istraživanja omogućiti ubrzano izdavanje naloga za provođenje potrebnih dokaznih radnji, prije početka postupanja žrtvu uputiti u njezina prava i objasniti joj koje će se radnje poduzeti i zbog čega su te radnje potrebne, spriječiti nepotrebno ponavljanje radnji (razodijevanje žrtve, opći tjelesni, ginekološki i drugi potrebni specijalistički pregled, fotografiranje, izuzimanje odjevnih predmeta, tragova, brisova, nespornih uzoraka, pozivanja u prostorije policije) te uputiti policijske službenike/ce i/ili istražitelje/ice koji ih provode da se ponašaju posebno obzirno i ne diskriminirajuće prema žrtvi.

c) ukoliko će policijski službenik/ca – istražitelj/ica po nalogu državnog odvjetnika/ce provoditi određene dokazne radnje, nastojat će se da za iste bude imenovan policijski službenik/ca za seksualno nasilje – istražitelj/ica koji je u istom predmetu već postupao prema istoj žrtvi.

d) pri komunikaciji sa žrtvom treba onemogućiti nepotrebnu dodatnu viktimizaciju višekratnim ispitivanjima policijskih službenika/ca (voditelj/ica smjene, službenici/e ekipe za očevide, policijski službenici/e koji obavljaju kriminalističko-tehničke poslove, prevoženje, službenik/ca za izradu foto crteža, stručno educirani službenik/ca koji provodi prepoznavanje i slično) i stigmatizaciju u socijalnoj sredini gdje živi (prevoženje u vozilu koje ima policijska obilježja, službenici/ce u odori i sl.).

- e) obavljati detaljan obavijesni razgovor sa žrtvom sukladno pravilima struke.
- f) upoznati žrtvu s mogućnostima dobivanja stručne pomoći radi zaštite fizičkog i psihičkog zdravlja.
- g) upoznati žrtvu s odredbama *Zakona o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela* i obrascu za podnošenje zahtjeva.

1.1.3. Značajke obavijesnog razgovora sa žrtvom:

- a) stručno osposobljeni policijski službenik/ca za seksualno nasilje mora uzeti u obzir dob žrtve, fizičko i psihičko stanje žrtve, način počinjenja seksualnog nasilja, nastale posljedice i sukladno tome prilagoditi tehnike obavljanja obavijesnog razgovora (uvažavanje traumatskog iskustva žrtve, davanje potpore, izbjegavanje predrasuda, uspostavljanje povjerenja, uporaba terminologije primjerene i razumljive žrtvi, duljina trajanja razgovora i slično).
- b) prikupljanje obavijesti vezane za intimu žrtve mora se provesti s osobitom pažnjom, žrtva nije dužna odgovarati na pitanja koja se odnose na njezin strogo osobni život.
- c) ako postoji mogućnost, dopustiti žrtvi izbor da s njom obavijesni razgovor obavi policijska službenica ili policijski službenik.
- d) ovisno o specifičnim potrebama žrtve, zatražiti pomoć specijaliziranog stručnjaka/kinje koji će ovisno o individualnim potrebama žrtve pružiti njoj primjerenu i podršku i na njoj razumljiv način ovisno o dobi žrtve, potrebama žrtve za individualnom podrškom ukoliko je žrtva osoba sa mentalnim, intelektualnim, osjetilnim ili tjelesnim oštećenje, odnosno ukoliko žrtva ne poznaje hrvatski jezik i slično.
- e) dopustiti da razgovoru prisustvuje osoba u koju žrtva ima povjerenja i u čijoj se nazočnosti osjeća sigurno – ako ne ometa tijek obavijesnog razgovora.
- f) omogućiti predstavnicima organizacija civilnoga društva kontakt sa žrtvom u vezi s pružanjem dodatne potpore žrtvi ako je žrtva s tim suglasna ili to zahtijeva, ovisno o tijeku kriminalističke obrade.

1.2. Zaštita identiteta žrtve seksualnog nasilja

Policijski službenici/e koji provode izvide dužni su osigurati zaštitu identiteta žrtve seksualnog nasilja od samog početka kriminalističkog istraživanja. Ne smiju se javno objaviti podaci temeljem kojih bi se mogao utvrditi identitet žrtve.

Policijska službenica/ca dužna pružiti žrtvi potrebnu zaštitu sukladno sigurnosnoj prosudbi o postojanju ozbiljne opasnosti od ponavljanja seksualnog nasilja, ugrožavanja zdravlja i života žrtve te mogućih naknadnih utjecaja počinitelja na njen iskaz.

1.3. Provedba Protokola

Za provedbu Protokola potrebno je:

- 1. kroz programe edukacije Ministarstva unutarnjih poslova planirati daljnje osposobljavanje stručno osposobljenih policijskih službenika/ca za seksualno nasilje.
- 2. osigurati sredstva za provedbu.

2. ZDRAVSTVO

Zdravstvena zaštita žrtava seksualnog nasilja provodi se u okvirima koje propisuje *Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju, Zakon o zaštiti prava pacijenata* i drugi pravni propisi iz ovog područja.

Pregledi žrtava seksualnog nasilja obavljaju se u općim bolnicama i kliničkim zdravstvenim ustanovama – klinikama, kliničkim bolnicama i kliničkim bolničkim centrima (u daljnjem tekstu: zdravstvena ustanova). U slučaju da žrtva dođe u ustanovu na razini primarne zdravstvene zaštite, nakon pregleda i pružanja hitne medicinske pomoći, kod utvrđene sumnje na seksualno nasilje, liječnik/ca upućuje žrtvu u zdravstvenu ustanovu. Zdravstvene ustanove obvezne su žrtvi osigurati žurnu i sveobuhvatnu zdravstvenu skrb radi očuvanja tjelesnog i psihičkog zdravlja u skladu sa suvremenim standardima i praksom, bez obzira kada je seksualno nasilje počinjeno.

Zdravstvene ustanove obvezne su postupati sukladno Protokolu te relevantnim zakonima i drugim aktima vezanim uz zdravstvene djelatnosti radi zaštite žrtava te prikupljanja, evidentiranja i čuvanja dokaza sukladno odgovarajućim člancima *Zakona o evidencijama u oblasti zdravstva* i *Zakona o liječništvu*.

2.1. Medicinski protokol

Žrtva seksualnog nasilja može biti upućena u zdravstvenu ustanovu od strane primarne zdravstvene zaštite, može doći sama ili uz pratnju policije i/ili bliske osobe. Ako žrtva dođe bez pratnje policije, zdravstveni radnici obvezni su bez odgode pozvati policiju, a ako je žrtva maloljetna, potrebno je obavijestiti roditelje (osim ako se sumnja da su roditelji počinitelji seksualnog nasilja), to jest druge zakonske zastupnike/ce ili stručnog radnika/cu centra za socijalnu skrb. Pri pregledu roditelji, to jest drugi zakonski zastupnik/ca ili stručni radnik/ca centra za socijalnu skrb ima pravo prisustvovati istom, ali i svaka punoljetna osoba, neovisno o poslovnoj sposobnosti, kao i maloljetna žrtva ima pravo navedeno odbiti, sukladno *Konvenciji o pravima djeteta* UN-a. U uredovno vrijeme zove se stručni radnik/ca centra za socijalnu skrb prema mjestu prebivališta žrtve, a izvan radnog vremena zove se dežurni stručni radnik/ca centra za socijalnu skrb.

Žrtvu, bez obzira na dob i spol, pregledava dežurni liječnik/ca, obavezno specijalist/kinja starije službe ili nadslužbe, sukladno medicinskim indikacijama, a poželjno je da pregled obavljaju dva specijalista/kinje.

Djecu žrtve treba pregledavati isključivo liječnik/ca specijalist/kinja pedijatar ili, ako ne postoji pedijatar odgovarajućih stručnih kompetencija obzirom na medicinske indikacije, djecu žrtve treba pregledavati odgovarajući liječnik/ca specijalist/kinja s relevantnim iskustvom u radu s djecom.

Potrebno je utvrditi uzroke i način nastanka ozljeda te obaviti cjeloviti tjelesni pregled i profilaksu bolesti koji

uključuje:

2.1.1. Informirani pristanak žrtve na cjelovit pregled i tretman

Dežurni/a liječnik/ca specijalista/kinja obavezan je objasniti žrtvi zašto se provodi pregled i što on sve uključuje te joj navedeno obrazloženje pružiti i u pisanom obliku. Pregled se obavlja uz pisani pristanak žrtve, a u slučaju da žrtva odbije pregled, dužna je to pisano izraziti sukladno *Pravilniku o obrascu suglasnosti te obrascu izjave o odbijanju pojedinog dijagnostičkog, odnosno terapijskog postupka* (*»Narodne novine«, br. 10/08*).

Žrtva koja je lišena poslovne sposobnosti, ukoliko je po mišljenju liječnika sposobna dati pristanak, mora dati informirani pristanak na cjelovit pregled i tretman. Medicinsko osoblje dužno je provjeriti razumije li žrtva koja je lišena poslovne sposobnosti danu informaciju.

Ako su dežurni liječnici oba spola treba dopustiti žrtvi izbor da pregled obavi dežurni liječnik specijalista ili dežurna liječnica specijalistkinja.

2.1.2. Utvrđivanje opće anamneze i pregled

2.1.2.1. Obavezan je pregled cijelog tijela žrtve radi utvrđivanja mogućih ozljeda i uzimanje anamnestičkih podataka. Na osnovi medicinskih indikacija, žrtva se po potrebi upućuje drugom specijalistu/kinji.

2.1.2.2. Anamnestički podaci i utvrđeni fizikalni status osobe se upisuje u medicinsku dokumentaciju, to jest u dokumentaciju/obrazac za provođenje pregleda žrtve silovanja koji uključuje:

- podatke o žrtvi seksualnog nasilja;
- vrijeme pregleda/vrijeme proteklo od počinjenja kaznenog djela;
- evidenciju ozljeda (detaljan opis, prikaz na crtežu tijela);
- eventualno postojanje kroničnih bolesti ili specifičnih stanja koja mogu utjecati na pregled i posljedice;

2.1.2.3. U slučaju tjelesne ozljede, liječnik/ca dužan je ispuniti obrazac – tiskanicu *Prijava ozljede/bolesti Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje* te *Prijavu označiti brojem koji sadrži sat, datum, mjesec i godinu nastanka ozljede i pregleda*. Prijavu treba voditi u posebnoj evidenciji i bolesničkom kartonu. Navedena prijava podnosi se područnom uredu Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje prema prebivalištu osigurane osobe. Sukladno odredbama Zakona o liječništvu, liječnik je obavezan podnijeti prijavu policiji ili državnom odvjetništvu kada tijekom obavljanja liječničke djelatnosti posumnja da je tjelesna ozljeda osobe nastala nasilnim putem.

2.1.2.4. Uz osnovne podatke anamneze i pregleda, isto uključuje i prikupljanje:

- uzoraka pomoću pribora iz seta za uzimanje uzoraka u slučaju silovanja koji sa sobom donosi policija (set za izuzimanje bioloških tragova – uzorka krvi, kose, stidnih dlaka, brisova, noktiju, donjeg rublja (gaćica) nošenih za vrijeme počinjenja seksualnog nasilja i dr.);
- prema medicinskoj indikaciji uzimanje brisova za Papa test i test na trudnoću;
- prema medicinskoj indikaciji provođenje mikrobioloških testova, uključujući i testiranje na spolno prenosive bolesti (sifilis, gonoreju, HIV, hepatitis B i C i dr.).

Biološki tragovi prikupljaju se sukladno *Zakonu o kaznenom postupku* i *Pravilniku o načinu uzimanja biološkog materijala i provođenja molekularno genetske analize*.

2.1.3. Propisivanje terapije i upute za daljnje postupke

U cilju zaštite žrtve i njezinog zdravstvenog stanja te pružanja potpore potrebno je:

- prema medicinskoj indikaciji propisati terapiju i/ili ponuditi postkoitalnu kontracepciju;
- obvezno dogovoriti kontrolni pregled žrtve najkasnije u roku od sedam dana, a u slučaju potrebe i ranije;
- uputiti žrtvu u jedinicu za zaštitu mentalnog zdravlja, prema potrebi uz pratnju, radi pružanja potpore žrtvi i ublažavanja učinka traumatskog događaja;
- upoznati žrtvu s postojanjem institucionalnih i izvaninstitucionalnih tijela za pomoć i potporu (centri za socijalnu skrb, specijalizirane organizacije civilnog društva koje pružaju pomoć žrtvama seksualnog nasilja i dr.);
- preporučiti žrtvi da se obrati izabranom liječniku/ci na razini primarne zdravstvene zaštite zbog daljnjeg liječenja te izdavanja potrebnih recepata, uputnica i dr.;
- u slučaju da se utvrdi da žrtva nema regulirano zdravstveno osiguranje, zdravstvena ustanova dužna je postupiti sukladno važećim pravnim propisima iz područja zdravstvenog osiguranja.

2.1.4. Obveze prema drugim tijelima

Na traženje Državnog odvjetništva ili policije, zdravstvene su ustanove dužne odmah dostaviti cjelokupnu dokumentaciju koja je značajna za razjašnjavanje i dokazivanje kaznenih djela.

Žrtva ima pravo na presliku cjelovite medicinske dokumentacije pa joj se istu na njezin zahtjev treba i ustupiti sukladno *Zakonu o zaštiti prava pacijenata*.

2.2. Odgovornost zdravstvenih ustanova

Zdravstvene ustanove dužne su:

- osigurati osposobljeno i kvalificirano osoblje za provođenje pregleda u slučaju seksualnog nasilja 24 sata dnevno;
- osigurati kontinuiranu izobrazbu stručnog osoblja iz područja seksualnog nasilja;
- odrediti osobu/e koja/e koordinira/ju zaštitu i pomoć žrtvama seksualnog nasilja;

d) osigurati dostupnost profilakse za spolno prenosive bolesti i trudnoću sukladno medicinskoj indikaciji i utvrđenoj proceduri u okviru zdravstvenog sustava;

e) u slučaju seksualnog nasilja omogućiti policijskim službenicima neometano provođenje kriminalističkog istraživanja tijekom ili po dovršetku provođenja tjelesnog pregleda u cilju izbjegavanja nepotrebnog ponavljanja radnji (razodijevanje žrtve, fotografiranje ozljeda radi fiksiranja dokaza, izuzimanje odjevnih predmeta, tragova, briseva, nespornih uzoraka, pozivanja u prostorije policije i dr.). Radi učinkovite organizacije provođenja radnji, postupanjem će koordinirati osposobljeni policijski službenik/ca za seksualno nasilje, državni/a odvjetnik/ca i dežurni/a liječnik/ca specijalist/kinja. Žrtva mora dati pisani pristanak nakon prethodnog objašnjenja svrhe postupaka. U slučaju da žrtva iz objektivnih razloga ne može dati svoj pristanak, primjenjuju se odredbe *Zakona o kaznenom postupku*.

3. PRAVOSUDNA I OSTALA TIJELA

Uloga pravosudnih tijela je učinkovito korištenje svih zakonskih mogućnosti propisanih važećim propisima Republike Hrvatske radi zaštite žrtava silovanja ili drugog seksualnog nasilja te omogućavanje sudske zaštite njihovih prava. Policija, istražitelj, državno odvjetništvo i sud postupaju s posebnim obzirom prema žrtvi kaznenog djela te su dužni žrtvu upoznati s njenim pravima u postupku i pri poduzimanju radnji na primjeren način skrbiti o njenim pravima. Žrtvama kaznenih djela protiv spolne slobode, obzirom na specifičan položaj u kojem se nalaze, daju se sljedeća dodatna prava:

- 1) pravo prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom/com, na teret proračunskih sredstava,
- 2) pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava,
- 3) pravo da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola, te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba,
- 4) pravo uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve,
- 5) pravo zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja,
- 6) pravo na tajnost osobnih podataka,
- 7) pravo zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.

3.1. Državni odvjetnik/odvjetnica – sudac/sutkinja istrage

Državno odvjetništvo postupa sukladno *Zakonu o kaznenom postupku*.

1. Državni odvjetnik/ca može sam provoditi izvide ili provođenje izvida naložiti policiji.
2. Državni odvjetnik/ca donosi rješenje o provođenju istrage protiv određene osobe kad postoji osnovana sumnja da je počinila kazneno djelo za koje se provodi istraga, a ne postoje zakonske smetnje za kazneni progon te osobe.
3. Rješenje o provođenju istrage dostavlja se okrivljeniku najkasnije u roku od 8 dana od dana donošenja rješenja zajedno s poukom o pravima.
4. Istragu provodi državni odvjetnik/ca, a okrivljenik mora biti ispitan prije okončanja istrage. Na ispitivanje okrivljenika primjenjuju se odredbe koje se odnose na: osobne podatke okrivljenika koji se uzimaju pri prvom ispitivanju, odazivanje sudskom pozivu, prava okrivljenika, pravo na branitelja/icu, pravo na tumača ako ne poznaje službeni jezik suda, audio – video snimanje ispitivanja okrivljenika, način i tijek samog ispitivanja i mogućnost suočavanja okrivljenika sa svjedocima ili drugim okrivljenicima ako sud utvrdi da se iskazi ne slažu o važnim činjenicama, osim u slučaju kad je svjedok dijete.
5. Policija je ovlaštena uhititi osobu: kada izvršava dovedbeni nalog i rješenje o pritvoru ili istražnom zatvoru, osobu za koju postoje osnove sumnje da je počinila kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti, kad postoji neki od razloga za određivanje istražnog zatvora iz *Zakona o kaznenom postupku* (kada postoji opasnost da će pobjeći, da će uništiti dokaze, utjecati na svjedoke, da će ponoviti kazneno djelo ili dovršiti pokušano ili počinuti teže kazneno djelo za koje je prema zakonu moguće izreći kaznu zatvora od 5 godina ili težu, te kod kaznenih djela za koje je propisana kazna dugotrajnog zatvora ako su okolnosti počinjenja kaznenog djela posebno teške), kao i osobu zatečenu u kaznenom djelu za koje se progoni po službenoj dužnosti. Policijski službenik/ca mora uhićenu osobu dovesti u pritvorsku jedinicu i predati pritvorskom nadzorniku/ci u roku od 24 sata, a za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora do jedne godine 12 sati ili je u navedenim rokovima pustiti na slobodu.
6. Državni odvjetnik/ca je dužan ispitati uhićenika najkasnije 16 sati nakon predaje pritvorskom nadzorniku, a uhićenika za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora do jedne godine najkasnije 12 sati nakon predaje pritvorskom nadzorniku.
7. Državni odvjetnik/ca pisanim i obrazloženim rješenjem određuje pritvor protiv uhićenika ako utvrdi da postoje osnove sumnje da je uhićenik počinio kazneno djelo za koje se kazneni postupak pokreće po službenoj dužnosti, postoji neki od razloga za određivanje istražnog zatvora, a pritvor je potreban radi utvrđivanja istovjetnosti, provjere alibija te prikupljanja podataka o dokazima. Taj pritvor može trajati najdulje 48 sati od trenutka uhićenja, osim za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora do jedne godine, kada pritvor može trajati najdulje 36 sati od trenutka uhićenja. Na prijedlog državnog odvjetnika/ice sudac/sutkinja istrage može obrazloženim rješenjem produljiti pritvor za daljnjih 36 sati, ako je to nužno radi prikupljanja dokaza u kaznenom djelu za koje je propisana kazna zatvora od pet godina ili teža.
8. Državni odvjetnik/ca nakon što ispita uhićenika može pisanim nalogom naložiti policiji da u roku od 48 sati od trenutka uhićenja, odnosno 36 sati od trenutka uhićenja za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora do jedne godine, dovede uhićenika sucu/sutkinji istrage radi odluke o određivanju istražnog zatvora. U tom slučaju državni odvjetnik/ca ne donosi rješenje o pritvoru.
9. Istražni zatvor se određuje pisanim rješenjem nadležnog suda na nejavnom usmenom ročištu koje provodi

sudac/sutkinja istrage do podnošenja optužnice.

10. O prijedlogu državnog odvjetnika/ce da se odredi istražni zatvor sudac/sutkinja istrage odlučuje odmah, a najkasnije u roku od 12 sati od podnošenja prijedloga.

11. Istražni zatvor određen rješenjem suca/sutkinje istrage ili izvanraspravnog vijeća može trajati najdulje mjesec dana od dana lišenja slobode, a iz opravdanih razloga na prijedlog državnog odvjetnika/ce sudac/sutkinja istrage može produljiti istražni zatvor prvi puta za još najviše 2 mjeseca, a zatim za kaznena djela iz nadležnosti županijskog suda, ili kad je to propisano posebnim zakonom za još najviše 3 mjeseca.

3.2. Zaštita prava žrtve seksualnog nasilja

1. Sukladno *Zakonu o kaznenom postupku*, žrtva ima u kaznenom postupku određena prava s time da sud, Državno odvjetništvo, istražitelji/ica i policija postupaju s posebnim obzirom prema žrtvi kaznenog djela. Ta tijela dužna su žrtvi dati pouke i skrbiti za interese žrtve pri donošenju odluka o poduzimanju kaznenog progona protiv okrivljenika, odnosno, pri poduzimanju radnji u kaznenom postupku u kojima žrtva mora osobno sudjelovati.

2. Ispitivanje žrtve silovanja ili seksualnog nasilja u postupku je obvezno pri čemu:

a) ako je žrtva dijete koje nije navršilo 14 godina, ispitat će se putem video-linka (s obveznim audiovizualnim zapisom). Ako je žrtva dijete koje je navršilo 14, a nije navršilo 18 godina, također se može ispitati video-linkom, time da ako se radi o žrtvi kaznenog djela iz članka 113. *Zakona o sudovima za mladež*, a žrtva nije navršila 16 godina i ona će se ispitati putem video-linka.

b) putem video-linka mogu se ispitivati i punoljetne žrtve kod kojih bi ispitivanje pred sudom moglo izazvati dodatne traume, a na njihov zahtjev.

3. Sukladno *Zakonu o kaznenom postupku*, žrtva kaznenog djela ima:

- 1) pravo na pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela;
- 2) pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom;
- 3) pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde;
- 4) pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka;
- 5) pravo da bude saslušana bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka;
- 6) pravo na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje. Osoba od povjerenja je zakonski zastupnik ili druga poslovno sposobna osoba po izboru ovlaštenika na pratnju, osim ako je predložena ili pozvana u svojstvu svjedoka (članak 202. točka 38. *Zakona o kaznenom postupku*).
- 7) pravo da se medicinski zahvati prema žrtvi poduzimaju u najmanjoj mjeri i samo ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka;
- 8) pravo podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno odredbama *Kaznenog zakona*, pravo sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik, pravo biti obaviještena o odbacivanju kaznene prijave i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika;
- 9) pravo na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njezine prijave i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku;
- 10) pravo da na njezin zahtjev bez nepotrebne odgode bude obaviještena o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite;
- 11) pravo da na njezin zahtjev bude obaviještena o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak.

Žrtva kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora teža od pet godina, ako trpi teže posljedice kaznenog djela, ima pravo na stručnu pomoć savjetnika na teret proračunskih sredstava pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva.

Žrtva kaznenog djela nasilja počinjenog s namjerom, ima pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna u skladu s posebnim zakonom. Policija, državno odvjetništvo i sudovi dužni su osobama koje prema *Zakonu o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela* imaju pravo na naknadu od Republike Hrvatske dati informacije o pravu na naknadu i o tijelu kojem se mogu obratiti radi ostvarivanja tog prava. Informacije se daju usmenim putem, kad god je to moguće na jeziku koji žrtva razumije, a u pisanom obliku na hrvatskom ili engleskom jeziku. Policija, državno odvjetništvo i ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa dužni su osobama koje imaju pravo na naknadu prema ovom Zakonu dati potrebne obrasce za podnošenje zahtjeva i, na njihovo traženje, dati opće upute i informacije o tome kako ispuniti zahtjev i koja je popratna dokumentacija potrebna. Ako je žrtva prethodno ostvarila imovinskopravni zahtjev uzet će se u obzir njegova visina pri odmjerenju novčane naknade, a tako će postupiti i sud pri dosuđivanju imovinskopravnog zahtjeva ako je žrtva prethodno ostvarila novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna.

Prije ispitivanja žrtve, tijelo koje provodi ispitivanje (policijski službenik/ca, državni odvjetnik/ca, sudac/sutkinja) u suradnji s tijelima, organizacijama ili ustanovama za pomoć i podršku žrtvama provest će pojedinačnu procjenu žrtve. *Pravilnikom o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve* (*»Narodne novine«, br. 106/17*) propisuju se uvjeti i način izrade pojedinačne procjene potreba žrtava kaznenih djela za zaštitom i podrškom, obvezni sadržaji obuhvaćeni procjenom i podaci na kojima se procjena potreba temelji. Pojedinačna procjena žrtve je postupak kojim se utvrđuje postoji li potreba žrtve za primjenom posebnih mjera zaštite te ukoliko postoji, koje posebne mjere je potrebno provesti (poseban način ispitivanja žrtve, uporaba komunikacijskih tehnologija radi izbjegavanja vizualnog kontakta s počiniteljem i druge mjere propisane zakonom) kako bi se žrtva dodatno zaštitila i time smanjio rizik od njene daljnje traumatizacije ili ponovne viktimizacije. Kada je žrtva dijete pretpostavit će se da postoji potreba za primjenom mjera zaštite. Pri

poduzimanju pojedinačne procjene žrtve osobito treba imati u vidu osobne značajke žrtve (koje uključuju značajke osobne ranjivosti pri čemu će se žrtva smatrati posebno ranjivom ako je prethodno bila žrtvom kaznenog djela ili prekršaja s obilježjima nasilja, bez obzira da li je to postupanje bilo prijavljivano ili procesuirano kao kazneno djelo), vrstu ili narav kaznenog djela i okolnosti njegova počinjenja. Pri tome se posebna pažnja treba posvetiti žrtvama koje su pretrpjele značajnu štetu zbog težine kaznenog djela, žrtvama kaznenog djela počinjenog zbog nekog osobnog svojstva žrtve, te žrtvama koje njihov odnos s počiniteljem čini osobito ranjivim. U skladu s navedenim pojedinačna procjena žrtve na odgovarajući način uključuje osobito žrtve rodno uvjetovanog nasilja, nasilja u bliskim odnosima, spolnog nasilja i spolnog iskorištavanja te zločina iz mržnje. Pojedinačna procjena žrtve provodi se uz sudjelovanje žrtve i uzimajući u obzir njezine želje, uključujući i želju da se ne koriste posebne mjere zaštite. Broj ispitivanja žrtve za koju je utvrđena posebna potreba zaštite potrebno je svesti na najmanju mjeru. U skladu s navedenim državni odvjetnik može predložiti da se takav svjedok ispita na dokaznom ročištu.

4. Dijete žrtva kaznenog djela ima, osim prava koje ima žrtva iz odgovarajućih odredaba *Zakona o kaznenom postupku*, pravo na: opunomoćenika/cu na teret proračunskih sredstava, tajnost osobnih podataka i isključenje javnosti. Sud, državni odvjetnik/ca, istražitelj/ica i policija moraju prema djetetu žrtvi kaznenog djela, postupati posebno obzirno imajući na umu dob, ličnost i druge okolnosti kako bi se izbjegle štetne posljedice za odgoj i razvoj djeteta. Pri postupanju prema djetetu žrtvi nadležna tijela prvenstveno će se rukovoditi najboljim interesom djeteta. Ako nije poznata dob žrtve, pretpostavit će se da se radi o djetetu ako postoji vjerojatnost da žrtva nije navršila osamnaest godina života.

5. Žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode i žrtva kaznenog djela trgovanja ljudima ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno *Zakonu o kaznenom postupku*, i pravo:

- 1) prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava,
 - 2) na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava,
 - 3) da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola, te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba,
 - 4) uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve,
 - 5) zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja,
 - 6) na tajnost osobnih podataka,
 - 7) zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.
6. Žrtva kaznenog djela i njezin opunomoćenik imaju pravo uvida u spis. Ako bi raniji uvid u spis mogao utjecati na iskaze žrtve, pravo na uvid u spis se stječe nakon što žrtva bude ispitana.

7. Ako nakon završene istrage nadležni državni odvjetnik/ca rješenjem obustavi istragu, o tome će uz pouku da može poduzeti ili nastaviti kazneni progon obavijestiti oštećenika. Također, dostavit će mu i naputak koje radnje može poduzeti radi ostvarivanja svog prava da poduzme ili nastavi progon, te mu u tu svrhu omogućiti uvid u spis.

8. U postupku se ne mogu upotrijebiti kao dokazi činjenice koje se odnose na ranije spolno ponašanje žrtve i njene seksualne sklonosti. Iznimno je dopušteno dokazivati da sperma, drugi materijalni tragovi ili ozljede opisane u medicinskoj dokumentaciji potječu od druge osobe, a ne od okrivljene osobe.

9. Zakonodavac nije ograničio maksimalan broj rasprava niti vremensko trajanje cijelog kaznenog postupka, ali sud treba nastojati ovakve predmete riješiti po žurnom postupku.

4. CENTRI ZA SOCIJALNU SKRB

Centar za socijalnu skrb dužan je poduzeti odgovarajuće radnje i postupke radi zaštite i potpore žrtvi seksualnog nasilja, sukladno ovlastima centra za socijalnu skrb i propisanim mjerama obiteljsko pravne zaštite te pravima i uslugama socijalne skrbi.

Centar za socijalnu skrb postupa sukladno *Zakonu o socijalnoj skrbi*, *Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji*, *Obiteljskom zakonu* i odgovarajućim provedbenim propisima te drugim posebnim zakonima, *Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji*, *Protokolu o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece*, *Protokolu Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja* i ovom Protokolu.

U postupku odlučivanja o mjerama zaštite djeteta te pružanju usluga, centar za socijalnu skrb postupa na način i u rokovima propisanim zakonima.

Postupak radi odlučivanja o potrebi poduzimanja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta provodi stručni tim centra za socijalnu skrb u odjelu/stručnoj cjelini za djecu, mlade i obitelj kojeg čine socijalni radnik/ca, psiholog/inja, pravnik/ca, a po potrebi i socijalni pedagog/inja i edukacijski rehabilitator/ica.

4.1. Opća pravila postupanja

Kada stručni radnik/ca centra za socijalnu skrb dobije informaciju o sumnji na seksualno nasilje (pisanim putem, usmenom dojavom, u postupku koji se vodi pred centrom za socijalnu skrb, u dežurstvu stručnog radnika/ce ili bilo kojim drugim putem), dužan je postupiti na sljedeći način:

1. odmah po saznanju žurno i bez odgode prijaviti policiji bez obzira je li to već učinilo drugo tijelo te dostaviti sve zaprimljene obavijesti o slučaju. O dojavi i saznanju potrebno je sastaviti službenu bilješku u koju će se unijeti podaci o žrtvi, osobi koja je počinila nasilje i počinjenom nasilju.

2. uspostaviti što žurniji kontakt sa žrtvom i upoznati je s njezinim zakonskim pravima, ovlastima i postupanju centra za socijalnu skrb u svrhu zaštite žrtve.

Centar za socijalnu skrb upoznat će žrtvu s ostvarivanjem prava na uslugu savjetovanja i pomaganja, psihosocijalne

podrške, smještaja u kriznim situacijama te pravu na novčane naknade, sukladno *Zakonu o socijalnoj skrbi*. Centar za socijalnu skrb može upoznati žrtvu s odredbama *Zakona o naknadi žrtvama kaznenih djela* i obrascem za podnošenje zahtjeva.

3. u neodgovidim slučajevima, radi uklanjanja neposredne opasnosti za život, zdravlje ili sigurnost žrtve, centar za socijalnu skrb donijet će usmeno rješenje o priznavanju prava na uslugu privremenog smještaja i narediti izvršenje usmenog rješenja bez odgode.

4. uputiti žrtvu i pomoći joj u ostvarivanju prava na besplatnu pravnu pomoć, sukladno *Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći*.

5. uputiti žrtvu i pomoći joj u ostvarivanja prava na besplatnu zdravstvenu zaštitu, sukladno *Zakonu o obveznom zdravstvenom osiguranju*.

6. pružiti informacije o postojanju specijaliziranih organizacija civilnog društva koje pružaju pomoć žrtvama seksualnog nasilja.

7. na traženje Državnog odvjetništva, policije ili suda, centar za socijalnu skrb dužan je dostaviti dokumentaciju kojom raspolaze, a koja je značajna za odlučivanje o kaznenom postupku.

8. u postupanju sa žrtvom seksualnog nasilja stručni radnici centra za socijalnu skrb dužni su postupati s osobitim senzibilitetom i osigurati tajnost i zaštitu osobnih podataka žrtve.

Centar za socijalnu skrb je dužan omogućiti nesmetan rad sa žrtvom u prikladnom prostoru, uz obvezno sudjelovanje stručnog radnika/ce centra koji obavlja poslove iz ovog djelokruga.

4.2. Posebna pravila postupanja prema djeci

1. Kada centar za socijalnu skrb zaprimi informaciju o sumnji na seksualno nasilje prema djetetu, dužan je odmah i bez odgode prijaviti nasilje policiji.

2. Stručni tim centra za socijalnu skrb po zaprimanju informacije o sumnji na seksualno nasilje prema djetetu, dužan je bez odgode stupiti u kontakt sa djetetom i obitelji te je dužan napraviti ciljanu specifičnu procjenu primjenjujući odgovarajuće instrumente socijalnog rada, koristeći Liste za procjenu razvojnih rizika djeteta, te Liste za procjenu sigurnosti djeteta u obitelji.

3. Stručni tim centra za socijalnu skrb procijenit će potrebe poduzimanja odgovarajućih mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta (mjere obiteljsko-pravne zaštite u nadležnosti centra za socijalnu skrb i/ili suda), o čemu će donijeti zaključak.

4. Kada je počinitelj nasilja roditelj, član obitelji ili osoba koja skrbi o djetetu ili su uključeni u seksualno iskorištavanje/zlostavljanje djeteta, centar za socijalnu skrb će procijeniti ugroženost/sigurnost djeteta te u slučaju utvrđene neposredne opasnosti za život, zdravlje i sigurnost djeteta žurno izdvojiti dijete iz obitelji i osigurati mu odgovarajući smještaj te sudu uputiti prijedlog za određivanje mjere o privremenom povjeravanju djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi.

5. Sud će imenovati posebnog skrbnika/cu koji će zastupati dijete u postupku na sudu radi određivanja mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, sukladno posebnim propisima.

6. Centar za socijalnu skrb će procijeniti potrebu pružanja usluge savjetovanja i pomaganja te psihosocijalne podrške, sukladno *Zakonu o socijalnoj skrbi*. Nadalje, može uputiti dijete u odgovarajuće oblike psihološke i terapijske pomoći, rehabilitacijskih programa i drugih vrsta stručne pomoći i podrške koje se pružaju u zajednici.

7. Sud i centar za socijalnu skrb, roditelji i druge osobe ili ustanove socijalne, obrazovne i zdravstvene skrbi kojima je povjereno ostvarivanje skrbi o djetetu dužni su međusobno surađivati i obavještavati se o poduzetim radnjama. Svi stručnjaci koji su uključeni iz različitih sustava radi sveobuhvatnog i integriranog pristupa u procjeni i provođenju mjera od strane centra za socijalnu skrb i/ili suda dužni su osigurati sve potrebne informacije o rizičnim okolnostima po dijete, a centar je dužan s navedenim informacijama postupati u skladu s etičkim načelima profesije.

5. ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE

Ovim Protokolom će se pružiti djeci, učenicima/cama, odgojiteljima/cama, učiteljima/cama, nastavnicima/cama, stručnim suradnicima/cama, ravnateljima/cama, roditeljima i skrbnicima djece i mladih važne informacije o postupanju odgojno-obrazovnih ustanova (dječjih vrtića, osnovnih i srednjih škola, učeničkih domova te centara za odgoj i obrazovanje) u slučaju seksualnog nasilja.

U slučaju kada je seksualno nasilje sastavni dio obiteljskog nasilja, odgojno-obrazovne ustanove postupaju po *Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, Obiteljskom zakonu, Kaznenom zakonu, Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (»Narodne novine«, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 7/17), *Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, Pravilniku o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima* te ovom Protokolom.

Protokolom su odgojno-obrazovni djelatnici/ce obvezni skrbiti o ostvarivanju prava djeteta u slučajevima svih oblika nasilja, senzibilizirati se na pojavu seksualnog nasilja koje doživljavaju maloljetne osobe te poduzeti odgovarajuće mjere radi otkrivanja i prijavljivanja djela seksualnog nasilja relevantnim institucijama koje pružaju pomoć žrtvama seksualnog nasilja.

Agencija za odgoj i obrazovanje će u suradnji s Ministarstvom znanosti i obrazovanja provoditi edukaciju djelatnika/ca odgojno-obrazovnih ustanova (osobito stručnih suradnika/ca i ravnatelja/ica) o ciljevima i načinima provedbe Protokola te mogućnostima institucionalne i izvaninstitucionalne pomoći i potpore djeci žrtvama seksualnog

nasilja.

5.1. Postupanje odgojno-obrazovnih ustanova u slučaju seksualnog nasilja

1. Odmah po primanju informacije iz koje proizlazi sumnja da je dijete, odnosno učenik/ca doživio seksualno uznemiravanje ili seksualno nasilje, dužnost je djelatnika odgojno-obrazovne ustanove bez odgode obavijestiti ravnatelja/ica, koji je, također bez odgode, dužan prijaviti sumnju o postojanju kaznenoga djela najprije policiji i nadležnom centru za socijalnu skrb, te provesti razgovor s djetetom, odnosno učenikom/com radi zaštite njegovih/njezinih prava. Ravnatelj/ica odgojno-obrazovne ustanove je odgovorna osoba za postupke po ovom Protokolu. Poželjno je da razgovor vodi stručni suradnik/ca u sigurnom okruženju, imajući na umu zaštitu prava osobe. Također, važno je da djelatnik odgojno-obrazovne ustanove ne ispituje dijete kako bi se utvrdile sve činjenice i okolnosti samoga djela, već da na smiren način sasluša dijete i to tako da ga ne prisiljava na detaljni opis djela, već dopusti djetetu da samostalno opiše situaciju, na način i u opsegu kako to samo želi. Ako stručni suradnik/ca nije dostupan ili dijete ne pristaje na razgovor s njima, razgovor može voditi i drugi djelatnik/ca odgojno-obrazovne ustanove u kojeg dijete ima povjerenja, (razrednik/ica, učitelj/ica, nastavnik/ca, ravnatelj/ica ili školski liječnik/ca). Ukoliko se radi o događaju koji se upravo dogodio, žrtvi je potrebno bez odgode pružiti odgovarajuću pomoć i zaštitu te o svemu odmah obavijestiti policiju i nadležni centar za socijalnu skrb.

2. Osoba koja vodi razgovor s djetetom, odnosno učenikom/com ili izvorom informacija, dužna je o tome voditi zapisnik. Odgojno-obrazovna ustanova dužna je, na traženje suda, Državnog odvjetništva RH ili policije dostaviti svu dokumentaciju koja je značajna za odlučivanje o pokretanju kaznenog progona, odnosno kazneni progon.

3. Obveza osobe koja vodi razgovor je upoznati dijete, učenika/cu s daljnjim postupanjem na njemu/njoj razumljiv način. Tijekom cijelog postupka potrebno je voditi brigu o sigurnosti djeteta, odnosno učenika/ce te drugih osoba koje su izvor informacija.

4. O samom događaju ravnatelj/ica odgojno-obrazovne ustanove dužan/a je žurno obavijestiti:

- a) roditelje/skrbnike djeteta;
- b) nadležni centar za socijalnu skrb;
- c) u slučaju ako su roditelji/skrbnici nedostupni ili postoji sumnja na zlostavljanje od strane istih, obavijestit će se nadležni centar za socijalnu skrb prema mjestu prebivališta djeteta; ukoliko dijete ne pohađa odgojno obrazovnu instituciju u mjestu svog prebivališta, kontaktirat će se najbliži centar za socijalnu skrb (izvan uredovnog vremena policijska postaja kontaktirat će dežurnog stručnog radnika centra za socijalnu skrb);
- d) policiju ili Državno odvjetništvo RH (izvan uredovnog vremena Državnog odvjetništva RH obavještava se dežurni državni odvjetnik/ca pri Istražnom centru Županijskog suda);
- e) ako postoje vidljive ozljede ili uznemirenost, poduzeti mjere radi pružanja hitne liječničke pomoći;
- f) obavijestiti Ministarstvo znanosti i obrazovanja putem web obrasca za prijavu nasilnog ponašanja koji je dostupan na mrežnim stranicama Ministarstva što žurnije, a najkasnije u roku do 7 dana.
- g) obavijestiti pravobraniteljicu za djecu
- h) obavijestiti pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom
- i) obavijestiti nadležnog školskog liječnika.

5. Osoba koja vodi razgovor dužna je upoznati žrtvu i njezine roditelje o mogućnostima izvaninstitucionalne ili institucionalne pomoći i potpore.

6. Ako je počinitelj/ica seksualnog nasilja djelatnik/ca odgojno-obrazovne ustanove (ravnatelj/ica, stručni suradnik/ca, nastavnik/ca ili drugi djelatnik/ca), osoba koja ima o tome informaciju dužna je obavijestiti policiju i/ili Državno odvjetništvo. Ukoliko je počinitelj/ica seksualnog nasilja djelatnik/ca odgojno-obrazovne ustanove ili se seksualno nasilje dogodilo u prostoru odgojno-obrazovne ustanove, odgojno-obrazovna ustanova dužna je žurno izvijestiti Ministarstvo znanosti i obrazovanja bez obzira tko je počinitelj.

7. U slučaju osobito teškog oblika ili intenziteta nasilnog postupanja koje je izazvalo ili može izazvati traumu kod djeteta žrtve ili drugih učenika/ca, odgojno-obrazovna ustanova će izvijestiti ministarstvo nadležno za odgoj i obrazovanje, a po potrebi i druga ministarstva i institucije te zatražiti odgovarajuću stručnu psihološku ili socijalno/pedagoško/psihološku pomoć za učenike/ce odgojno-obrazovne ustanove. Nadležno ministarstvo će prema potrebi osigurati odgovarajuću stručnu psihološku pomoć za učenike/ce odgojno-obrazovne ustanove.

5.2. Postupanje u slučaju seksualnog uznemiravanja koje se dogodilo u školi

Ako se radi o seksualnom uznemiravanju od:

1. odrasle osobe koja je djelatnik/ca odgojno-obrazovne ustanove postupak je isti kao u slučaju seksualnog nasilja;
2. drugog učenika/ce (ili više njih) u prostoru odgojno-obrazovne ustanove – ukoliko odgojno-obrazovna ustanova ima stručnjaka/e odgovarajućeg profila uključit će sve sudionike u savjetovanje ili medijaciju, a ukoliko nema stručnjake odgovarajućeg profila, uputit će sudionike u savjetovalište.

Obveza odgovorne osobe je o događaju obavijestiti roditelje svih uključenih učenika/ca. O slučaju je potrebno izvijestiti i nadležni centar za socijalnu skrb.

III. ZAŠTITA MENTALNOG ZDRAVLJA ŽRTAVA SEKSUALNOG NASILJA

Nužno je osigurati sustavnu zaštitu mentalnog zdravlja žrtava seksualnog nasilja, koja treba biti besplatna, lako dostupna i pravovremena pomoć i potpora u sklopu institucionalnih ili izvaninstitucionalnih djelatnosti i/ili servisa (ili službi) za zaštitu mentalnog zdravlja.

Takvi servisi imaju za cilj olakšati oporavak od posljedica seksualnog nasilja. Stručne osobe koje se nalaze u specijaliziranim službama moraju biti osposobljene za pružanje adekvatne pomoći žrtvama kako bi mogle pružiti posebno osjetljiv odgovor na potrebe žrtava.

1. INSTITUCIONALNA POMOĆ I POTPORA U ZAŠTITI MENTALNOG ZDRAVLJA

Kada žrtva seksualnog nasilja prijavi kazneno djelo policiji, u pratnji policije odlazi u bolnicu na sveobuhvatni zdravstveni pregled radi uzimanja anamneze i potrebnih uzoraka te pružanja osnovne zdravstvene zaštite. U okviru osnovne zdravstvene zaštite:

a) potrebno je pružiti žrtvi osnovne informacije o oblicima pomoći i potpore te upoznati žrtvu s postojanjem servisa i službi za pomoć i potporu (centri za socijalnu skrb, specijalizirane organizacije civilnog društva koje pružaju pomoć žrtvama seksualnog nasilja i slično);

b) po potrebi žrtvi treba osigurati kontakt sa stručnom osobom iz jedinice za zaštitu mentalnog zdravlja koja je educirana za rad sa žrtvama seksualnog nasilja (npr. psiholog/inja, psihijatar/psihijatrica) radi pružanja potpore žrtvi te prevencije razvoja traumatskih reakcija;

c) žrtvu unutar jedinice za zaštitu mentalnog zdravlja treba hitno uključiti u terapijske postupke.

Unutar institucionalne pomoći, u zdravstvenim ustanovama pri jedinicama za zaštitu mentalnog zdravlja potrebno je imenovati jednu stručnu osobu koja je kontakt osoba za slučajeve seksualnog nasilja kako bi se proces osiguravanja nužne zaštite mentalnog zdravlja ubrzao i koordinirao.

2. IZVANINSTITUCIONALNA POMOĆ I POTPORA U ZAŠTITI MENTALNOG ZDRAVLJA

Osobe koje pružaju pomoć žrtvi dužne su upoznati žrtvu seksualnog nasilja o mogućnostima izvaninstitucionalne pomoći i potpore u okviru specijaliziranih organizacija civilnog društva koje pružaju pomoć žrtvama seksualnog nasilja. Izvaninstitucionalna pomoć i potpora uključuje šire mjere pružanja pomoći i potpore žrtvama seksualnog nasilja. Osim savjetovanja (psihološkog, pravnog), informiranja o podrškama u sustavu zdravstva i/ili psihoterapije (individualne ili grupne) te mjere uključuju i rad sa članovima i članicama obitelji, pripremu za sudski proces i praćenje žrtve tijekom procesa te rad na daljnjem unaprjeđivanju tretmana žrtava.

Nužno je podržavanje i/ili osnivanje kriznih centara za žrtve silovanja ili drugih oblika seksualnog nasilja s ciljem osiguravanja krizne intervencije, potpore za proživljenu traumu i savjetovanje žrtava, dugoročne pomoći usredotočene na savjetovanje i terapiju, potpore žrtvama tijekom sudskog postupka te informiranje i upućivanje žrtve na druge odgovarajuće specijalizirane organizacije za pružanje potrebne skrbi (centri za žrtve seksualnog nasilja, sigurne kuće, savjetovaništa).

3. NUŽNI UVJET ZA PRUŽANJE ZAŠTITE MENTALNOG ZDRAVLJA ŽRTVAMA SEKSUALNOG NASILJA

Za osobe iz područja zaštite mentalnog zdravlja koje rade sa žrtvama seksualnog nasilja, uz obavezu osnovnu stručnu izobrazbu nužno je trajno stručno usavršavanje o problematici seksualnog nasilja i radu sa žrtvama seksualnog nasilja, kao i o specifičnostima u radu sa žrtvama seksualnog nasilja koje su osobe s invaliditetom. Također, preporuča se i dodatno stručno usavršavanje iz seksualne terapije.

IV. OBLICI, NAČIN I SADRŽAJ SURADNJE NADLEŽNIH TIJELA U POSTUPANJU SA ŽRTVAMA SEKSUALNOG NASILJA

Provedba ovog Protokola propisuje što žurniju uspostavu suradnje nadležnih tijela i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja te pružanju pomoći, potpore i zaštite osobi izloženoj bilo kojem obliku seksualnog nasilja.

Obveze nadležnih tijela, institucija i medija:

1. U nadležnom ministarstvu/tijelu koje sudjeluje u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja te pružanju zaštite, pomoći i potpore žrtvama seksualnog nasilja, obveza praćenja provedbe ovog Protokola povjerava se već imenovanim koordinatorima/cama za ravnopravnost spolova koji će jednom godišnje tražiti od tijela nadležnih za provođenje Protokola izvješće o primjeni Protokola te će o istom izvijestiti Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.

2. Prema *Zakonu o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu*, ministarstvo nadležno za branitelje ima obvezu nadležnom tijelu prijaviti saznanja o kaznenom djelu odnosno o počinjenom seksualnom nasilju u Domovinskom ratu.

3. Svi stručnjaci koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja i pružanju zaštite, pomoći i potpore žrtvama seksualnog nasilja te reagiraju na hitne slučajeve moraju biti osposobljeni da prepoznaju osobe s invaliditetom kao punopravne osobe jednake pred zakonom i njihovim pritužbama i izjavama dati istu težinu kao što bi je imale osobe bez invaliditeta.

4. Svi stručnjaci zaposleni u tijelima koja sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja, te pružanju zaštite, pomoći i potpore žrtvama seksualnog nasilja, dužni su sudjelovati u redovnoj edukaciji koja se odnosi na navedeno područje njihovog rada.

5. Koordinator/ice za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave u županijama dužni/e su uspostaviti suradnju s jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave i organizacijama civilnog društva koje programski djeluju radi zaštite žrtava seksualnog nasilja i afirmacije njihovih prava zbog razmjene iskustava i stvaranja dobre prakse.

6. Sva tijela u postupku dužna su štiti interese žrtava seksualnog nasilja sukladno *Konvenciji o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena UN-a, Deklaraciji o uklanjanju nasilja nad ženama UN-a, Istanbulskoj konvenciji,*

Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, Općem komentaru br.1. (2014) na *Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom* na članak 12., Općem komentaru br. 3. (2014) na *Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom* na članak 6. u vezi članka 16. Konvencije te točke 25/26, Zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Republike Hrvatske o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (travanj 2015), *Direktivi 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 29. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (Direktiva o pravima žrtava)*, preporukama Odbora ministara Vijeća Europe te ostalim relevantnim međunarodnim obvezama.

7. Mediji će u svom radu osobitu pažnju poklanjati zaštiti prava i interesa žrtava seksualnog nasilja, posebice djece.

V. ZAVRŠNE ODREDBE

1. Svako državno tijelo koje sudjeluje u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja te pružanju pomoći, zaštite i potpore žrtvama seksualnog nasilja, dužno je postupati u skladu s aktivnostima određenim ovim Protokolom.

2. Protokol je izrađen temeljem važećih zakonskih propisa te je, u slučaju izmjena i dopuna zakona, a koje su relevantne za Protokol, svako državno tijelo sukladno svojoj nadležnosti obvezno izraditi prijedlog izmjena Protokola u roku 30 dana od dana donošenja izmjena i dopuna zakona i dostaviti ga Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.

3. Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske zadužen je za koordinaciju i praćenje provedbe Protokola te o navedenom izvještava Vladu Republike Hrvatske u okviru dvogodišnjeg izvješća o provedbi nacionalnog strateškog dokumenta o ravnopravnosti spolova.

4. Po donošenju ovog Protokola, zadužuju se sva resorna ministarstva upoznati tijela i ustanove iz svog djelokruga o njegovu donošenju, osigurati njegovu dostupnost te poduzeti potrebne mjere radi njegove dosljedne primjene.

5. Prilozi uz ovaj Protokol, njegov su sastavni dio.

6. Stupanjem na snagu ovoga Protokola, prestaje važiti Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, koji je Vlada donijela 4. rujna 2014. godine.

7. Ovaj Protokol stupa na snagu osmoga dana od dana objave u »Narodnim novinama«.

VI. PRILOZI

Prilog 1.

Izvod iz Kaznenog zakona (»Narodne novine«, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17)

GLAVA ŠESNAESTA (XVI.) KAZNENA DJELA PROTIV SPOLNE SLOBODE

Spolni odnošaj bez pristanka

Članak 152.

(1) Tko s drugom osobom bez njezinog pristanka izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili navede drugu osobu da bez svog pristanka s trećom osobom izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili da bez svog pristanka nad samom sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Počinitelj koji je bio u otklonjivoj zabludi glede postojanja pristanka iz stavka 1. ovoga članka, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(3) Pristanak iz stavka 1. ovoga članka postoji ako je osoba svojom voljom odlučila stupiti u spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju i bila je sposobna donijeti i izraziti takvu odluku. Smatra se da takvog pristanka nema osobito ako je spolni odnošaj ili s njime izjednačena spolna radnja izvršena uz uporabu prijetnje, prijevare, zlouporabom položaja prema osobi koja se prema počinitelju nalazi u odnosu zavisnosti, iskorištavanjem stanja osobe zbog kojeg ona nije bila sposobna izraziti svoje odbijanje, ili nad osobom kojoj je protupravno oduzeta sloboda.

Silovanje

Članak 153.

(1) Tko djelo iz članka 152. stavka 1. ovoga Zakona počini uporabom sile ili prijetnje da će izravno napasti na život ili tijelo silovane ili druge osobe, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Počinitelj koji je bio u otklonjivoj zabludi glede postojanja pristanka iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Teška kaznena djela protiv spolne slobode

Članak 154.

(1) Kaznom zatvora od jedne do deset godina kaznit će se tko djelo iz članka 152. stavka 1. ovoga Zakona počini:

1. prema bliskoj osobi,
2. prema žrtvi posebno ranjivoj zbog njezine dobi, bolesti, ovisnosti, trudnoće, invaliditeta, teške tjelesne ili duševne smetnje,
3. na osobito okrutan ili osobito ponižavajući način,

4. iz mržnje,

5. zajedno s jednim ili više počinitelja, pri čemu je prema istoj osobi izvršeno više spolnih odnošaja ili s njim izjednačenih spolnih radnji,

6. uz uporabu oružja ili opasnog oruda,

7. na način da je silovana osoba teško tjelesno ozlijeđena ili je ostala trudna.

(2) Tko djelo iz članka 153. stavka 1. ovoga Zakona počini pod okolnostima iz stavka 1. ovoga članka, kaznit će se kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

(3) Ako je kaznenim djelom iz članka 152. stavka 1. ili članka 153. stavka 1. ovoga Zakona prouzročena smrt silovane osobe ili osobe nad kojom je izvršen spolni odnošaj bez pristanka, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od najmanje pet godina.

Bludne radnje

Članak 155.

(1) Tko pod uvjetima iz članka 152. ovoga Zakona kad nije počinjen ni pokušaj tog kaznenog djela, počini bludnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Tko pod uvjetima iz članka 153. ili članka 154. ovoga Zakona kad nije počinjen ni pokušaj tih kaznenih djela, počini bludnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

Spolno uznemiravanje

Članak 156.

(1) Tko spolno uznemirava drugu osobu kojoj je nadređen ili koja se prema njemu nalazi u odnosu zavisnosti ili koja je posebno ranjiva zbog dobi, bolesti, invaliditeta, ovisnosti, trudnoće, teške tjelesne ili duševne smetnje, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Spolno uznemiravanje je svako verbalno, neverbalno ili fizičko neželjeno ponašanje spolne naravi koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobi, koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

(3) Kazneno djelo iz stavka 1. ovoga članka progoni se po prijedlogu.

Prostitucija

Članak 157.

(1) Tko radi zarade ili druge koristi drugu osobu namamljuje, vrbuje ili potiče na pružanje spolnih usluga ili organizira ili omogućiti drugoj osobi pružanje spolnih usluga, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Tko drugu osobu radi zarade silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti, prisili ili navede na pružanje spolnih usluga, ili tko koristi spolne usluge takve osobe uz naplatu, a znao je ili je morao i mogao znati za navedene okolnosti, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(3) Tko putem sredstava javnog informiranja i drugih sličnih sredstava oglašava prostituciju druge osobe, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(4) Bez utjecaja je na postojanje kaznenog djela iz ovoga članka okolnost je li osoba koju se namamljuje, vrbuje, potiče ili iskorištava za prostituciju na to pristala i je li se već time bavila.

GLAVA SEDAMNAESTA (XVII.)

KAZNENA DJELA SPOLNOG ZLOSTAVLJANJA I ISKORIŠTAVANJA DJETETA

Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina

Članak 158.

(1) Tko izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju s djetetom mlađim od petnaest godina, ili ga navede da izvrši spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju s trećom osobom ili da nad samim sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Tko nad djetetom mlađim od petnaest godina izvrši bludnu radnju, ili ga navede da izvrši bludnu radnju s drugom osobom ili da nad samim sobom izvrši bludnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(3) Nema kaznenog djela iz stavka 1. i 2. ovoga članka ako razlika u dobi između osoba koje vrše spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju ili bludnu radnju nije veća od tri godine.

(4) Počinitelj koji je bio u otklonjivoj zabludi da dijete iz stavka 1. ovoga članka ima najmanje petnaest godina kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina, a ako je bio u otklonjivoj zabludi da dijete iz stavka 2. ovoga članka ima najmanje petnaest godina kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(5) Tko djelo iz stavka 1. ovoga članka počini uz primjenu sile ili prijetnje, obmane, prijevare ili zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti djeteta o njemu, kaznit će se kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

(6) Tko djelo iz stavka 2. ovoga članka počini uz primjenu sile ili prijetnje, obmane, prijevare ili zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti djeteta o njemu, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

Spolna zlouporaba djeteta starijeg od petnaest godina

Članak 159.

(1) Tko s djetetom koje je navršilo petnaest godina koje mu je povjereno radi odgoja, učenja, čuvanja, dušebrižništva

ili njege izvrši spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju, ili ga navede da s drugom osobom izvrši spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju, ili da samo nad sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se srodnik po krvi ili po posvojenju u ravnoj lozi, očuh, maćeha ili izvanbračni drug ili životni partner ili neformalni životni partner roditelja djeteta koji s djetetom koje je navršilo petnaest godina izvrši spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju, ili ga navede da s drugom osobom izvrši spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju, ili da samo nad sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju.

Zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od petnaest godina

Članak 160.

(1) Tko pred djetetom mlađim od petnaest godina čini spolne radnje namijenjene zadovoljavanju vlastite ili tuđe pohote, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Tko pred djetetom mlađim od petnaest godina počini kazneno djelo iz članka 152. do članka 155., članka 158. ili članka 159. ovoga Zakona, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(3) Za pokušaj kaznenog djela iz stavka 1. i 2. ovoga članka počinitelj će se kazniti.

Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba

Članak 161.

(1) Punoljetna osoba koja osobi mlađoj od petnaest godina, u namjeri da ona ili druga osoba nad njom počini kazneno djelo iz članka 158. ovoga Zakona, putem informacijsko komunikacijskih tehnologija ili na drugi način predloži susret s njom ili drugom osobom i koja poduzme mjere da do tog susreta dođe, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(2) Tko prikuplja, daje ili prenosi podatke o osobi mlađoj od petnaest godina radi počinjenja kaznenog djela iz stavka 1. ovoga članka, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine.

(3) Za pokušaj kaznenog djela iz stavka 1. ovoga članka počinitelj će se kazniti.

Podvođenje djeteta

Članak 162.

(1) Tko radi zarade ili druge koristi dijete namamljuje, vrbuje ili potiče na pružanje spolnih usluga, ili organizira ili omogućiti pružanje spolnih usluga s djetetom, a znao je ili je morao i mogao znati da se radi o djetetu, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Tko koristi spolne usluge djeteta koje je navršilo petnaest godina uz davanje bilo kakve naknade ili protučinidbe, a znao je ili je morao i mogao znati da se radi o djetetu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(3) Tko osobu za koju je znao ili je morao i mogao znati da je dijete radi zarade silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti, prisili ili navede na pružanje spolnih usluga, ili tko koristi spolne usluge tog djeteta uz naplatu, a znao je ili je morao i mogao znati za navedene okolnosti, kaznit će se kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

(4) Tko oglašava iskorištavanje spolnih usluga djeteta, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Iskorištavanje djece za pornografiju

Članak 163.

(1) Tko dijete namamljuje, vrbuje ili potiče na sudjelovanje u snimanju dječje pornografije ili tko organizira ili omogućiti njezino snimanje, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

(2) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se tko neovlašteno, proizvodi, nudi, čini dostupnim, distribuira, širi, uvozi, izvozi, pribavlja za sebe ili drugoga, prodaje, daje, prikazuje ili posjeduje dječju pornografiju ili joj svjesno pristupa putem informacijsko komunikacijskih tehnologija.

(3) Tko dijete silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti, prisili ili navede na snimanje dječje pornografije, kaznit će se kaznom zatvora od tri do dvanaest godina.

(4) Posebne naprave, sredstva, računalni programi ili podaci namijenjeni, prilagođeni ili uporabljeni za počinjenje ili olakšavanje počinjenja kaznenog djela iz stavka 1., 2. i 3. ovoga članka će se oduzeti, a pornografski materijal koji je nastao počinjenjem kaznenog djela iz stavka 1., 2. i 3. ovoga članka će se i uništiti.

(5) Dijete se neće kazniti za proizvodnju i posjedovanje pornografskog materijala koji prikazuje njega samog ili njega i drugo dijete ako su oni sami taj materijal proizveli i posjeduju ga uz pristanak svakog od njih i isključivo za njihovu osobnu upotrebu.

(6) Dječja pornografija je materijal koji vizualno ili na drugi način prikazuje pravo dijete ili realno prikazano nepostojeće dijete ili osobu koja izgleda kao dijete, u pravom ili simuliranom spolno eksplicitnom ponašanju ili koji prikazuje spolne organe djece u spolne svrhe. Materijali koji imaju umjetnički, medicinski ili znanstveni značaj ne smatraju se pornografijom u smislu ovoga članka.

Iskorištavanje djece za pornografske predstave

Članak 164.

(1) Tko dijete namamljuje, vrbuje ili potiče na sudjelovanje u pornografskim predstavama, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

(2) Tko zarađuje od pornografskih predstava u kojima sudjeluje dijete ili na drugi način iskorištava dijete za

pornografske predstave, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(3) Tko silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti, prisili ili navede dijete na sudjelovanje u pornografskoj predstavi, kaznit će se kaznom zatvora od tri do dvanaest godina.

(4) Kaznom zatvora iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se tko gleda pornografsku predstavu uživo ili putem komunikacijskih sredstava ako je znao ili je morao i mogao znati da u njoj sudjeluje dijete.

(5) Posebne naprave, sredstva, računalni programi ili podaci namijenjeni, prilagođeni ili uporabljeni za počinjenje ili olakšavanje počinjenja kaznenog djela iz stavka 1., 2. i 3. ovoga članka će se oduzeti, a pornografski materijal koji je nastao počinjenjem kaznenog djela iz stavka 1. i 2. ovoga članka će se i uništiti.

Upoznavanje djece s pornografijom

Članak 165.

(1) Tko djetetu mlađem od petnaest godina proda, pokloni, prikaže ili javnim izlaganjem, posredstvom računalnog sustava, mreže ili medija za pohranu računalnih podataka ili na drugi način učini pristupačnim spise, slike, audiovizualne sadržaje ili druge predmete pornografskog sadržaja ili mu prikaže pornografsku predstavu, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(2) Predmeti, posebne naprave, sredstva, računalni programi ili podaci namijenjeni, prilagođeni ili uporabljeni za počinjenje ili olakšavanje počinjenja kaznenog djela iz stavka 1. ovoga članka će se oduzeti, a pornografski materijal će se i uništiti.

(3) Pornografijom se u smislu ovoga članka smatra materijal koji vizualno ili na drugi način prikazuje osobu u pravom ili simuliranom spolno eksplicitnom ponašanju ili koji prikazuje spolne organe ljudi u spolne svrhe. Materijali koji imaju umjetnički, medicinski ili znanstveni značaj ne smatraju se pornografijom u smislu ovoga članka.

Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta

Članak 166.

(1) Ako je kaznenim djelom iz članka 158. stavak 1., članka 162. stavka 1. i 2., članka 163. stavka 1. i 2. te članka 164. stavka 1. ovoga Zakona djetetu nanese teška tjelesna ozljeda ili je narušen njegov tjelesni ili emocionalni razvoj ili je dijete ostalo trudno, ako je u djelu sudjelovalo više počinitelja, ili je djelo počinjeno nad posebno ranjivim djetetom ili je počinjeno od bliske osobe ili osobe s kojom dijete živi u zajedničkom kućanstvu, ili je počinjeno na osobito okrutan ili osobito ponižavajući način, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

(2) Ako je kaznenim djelom iz članka 158. stavka 5., članka 162. stavka 3., članka 163. stavka 3. i članka 164. stavka 2. ovoga Zakona djetetu nanese teška tjelesna ozljeda ili je narušen njegov tjelesni ili emocionalni razvoj ili je dijete ostalo trudno, ako je u djelu sudjelovalo više počinitelja, ili je djelo počinjeno nad posebno ranjivim djetetom ili je počinjeno od bliske osobe ili osobe s kojom dijete živi u zajedničkom kućanstvu, ili je počinjeno na osobito okrutan ili osobito ponižavajući način, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina.

(3) Ako je kaznenim djelom iz članka 158., članka 162., članka 163. ili članka 164. ovoga Zakona prouzročena smrt djeteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje deset godina ili dugotrajnim zatvorom.

Prilog 2.

Izvod iz Zakona o kaznenom postupku (»Narodne novine«, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17)

GLAVA V.

ŽRTVA, OŠTEĆENIK I PRIVATNI TUŽITELJ

1. Žrtva

Članak 43.

(1) Žrtva kaznenog djela ima sukladno ovom Zakonu:

- 1) pravo na pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela,
- 2) pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom,
- 3) pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde,
- 4) pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka,
- 5) pravo da bude saslušana bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka,
- 6) pravo na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje,
- 7) pravo da se medicinski zahvati prema žrtvi poduzimaju u najmanjoj mjeri i samo ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka,
- 8) pravo podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno odredbama Kaznenog zakona, pravo sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik, pravo biti obaviještena o odbacivanju kaznene prijave (članak 206. stavak 3. ovoga Zakona) i odustajanje državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika,
- 9) pravo na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njezine prijave (članak 206.a ovoga Zakona) i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku (članak 206.b ovoga Zakona),

10) pravo da na njezin zahtjev bez nepotrebne odgode bude obaviještena o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite,

11) pravo da na njezin zahtjev bude obaviještena o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak,

12) druga prava propisana zakonom.

(2) Žrtva kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora teža od pet godina, ako trpi teže posljedice kaznenog djela, ima pravo na stručnu pomoć savjetnika na teret proračunskih sredstava pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva.

(3) Žrtva kaznenog djela nasilja počinjenog s namjerom ima pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna u skladu s posebnim zakonom. Ako je žrtva prethodno ostvarila imovinskopravni zahtjev uzet će se u obzir njegova visina pri odmjeravanju novčane naknade, a tako će postupiti i sud pri dosuđivanju imovinskopravnog zahtjeva ako je žrtva prethodno ostvarila novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna.

(4) Sud, državno odvjetništvo, istražitelj i policija dužni su već pri poduzimanju prve radnje u kojoj sudjeluje obavijestiti žrtvu na njoj razumljiv način:

1) o pravima iz stavaka 1., 2. i 3. ovoga članka te članka 44. ovoga Zakona

2) o pravima koja ima kao oštećenik.

(5) Tijela iz stavka 4. ovoga članka prema žrtvi će postupati obzirno i uvjeriti se da je žrtva danu obavijest o pravima razumjela.

(6) Tijela iz stavka 4. ovoga članka žrtvu će na njoj razumljiv način poučiti o značenju sudjelovanja u postupku u svojstvu oštećenika. U zapisnik će se unijeti dana obavijest i izjava žrtve želi li sudjelovati u postupku u svojstvu oštećenika.

(7) Prava iz stavka 1. točaka 8., 9. i 11. ovoga članka pripadaju i pravnoj osobi na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno. Odredbe ovoga Zakona kojima se uređuje ostvarivanje navedenih prava od strane žrtve kaznenog djela na odgovarajući se način primjenjuju i na pravnu osobu na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno.

Članak 43.a (NN 70/17)

(1) Prije ispitivanja žrtve, tijelo koje provodi ispitivanje će u suradnji s tijelima, organizacijama ili ustanovama za pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela provesti pojedinačnu procjenu žrtve. Pojedinačna procjena žrtve uključuje utvrđivanje postoji li potreba za primjenom posebnih mjera zaštite u odnosu na žrtvu te ako postoji, koje posebne mjere zaštite bi se trebale primijeniti (poseban način ispitivanja žrtve, uporaba komunikacijskih tehnologija radi izbjegavanja vizualnog kontakta s počiniteljem i druge mjere propisane zakonom). Kada je žrtva kaznenog djela djeteta, pretpostavit će se da postoji potreba za primjenom posebnih mjera zaštite te utvrditi koje posebne mjere zaštite treba primijeniti.

(2) Pri poduzimanju pojedinačne procjene žrtve osobito se uzimaju u obzir osobne značajke žrtve, vrsta ili narav kaznenog djela i okolnosti počinjenja kaznenog djela. Pri tome se posebna pažnja posvećuje žrtvama koje su pretrpjele značajnu štetu zbog težine kaznenog djela, žrtvama kaznenog djela počinjenog zbog nekog osobnog svojstva žrtve, te žrtvama koje njihov odnos s počiniteljem čini osobito ranjivima.

(3) U smislu stavka 2. ovoga članka, pojedinačna procjena žrtve na odgovarajući način uključuje osobito žrtve terorizma, organiziranog kriminala, trgovanja ljudima, rodno uvjetovanog nasilja, nasilja u bliskim odnosima, spolnog nasilja i spolnog iskorištavanja ili zločina iz mržnje te žrtve s invalidnošću.

(4) Pojedinačna procjena žrtve provodi se uz sudjelovanje žrtve i uzimajući u obzir njezine želje, uključujući i želju da se ne koriste posebne mjere zaštite propisane zakonom.

(5) Tijelo koje vodi postupak će broj ispitivanja žrtve za koju je utvrđena posebna potreba zaštite svesti na najmanju moguću mjeru. Državni odvjetnik može predložiti da se takav svjedok ispita na dokaznom ročištu.

(6) Ministar nadležan za poslove pravosuđa uz prethodnu suglasnost ministra nadležnog za unutarnje poslove donosi pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve iz stavka 1. ovoga članka.

Članak 44.

(1) Dijete kao žrtva kaznenog djela ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno ovom članku i drugim odredbama ovoga Zakona, i pravo na:

1) opunomoćenika na teret proračunskih sredstava,

2) tajnost osobnih podataka,

3) isključenje javnosti.

(2) Sud, državno odvjetništvo, istražitelj i policija dužni su prema djetetu kao žrtvi kaznenog djela postupati posebno obzirno, imajući na umu dob, ličnost i druge okolnosti kako bi se izbjegle štetne posljedice za odgoj i razvoj djeteta. Pri postupanju prema djetetu žrtvi nadležna tijela prvenstveno će se rukovoditi najboljim interesom djeteta.

(3) Ako nije poznata dob žrtve, pretpostavit će se da se radi o djetetu ako postoji vjerojatnost da žrtva nije navršila osamnaest godina života.

(4) Žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode i žrtva kaznenog djela trgovanja ljudima ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno članku 43. ovoga Zakona, i pravo:

1) prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava,

2) na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava,

3) da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba,

4) uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve,

5) zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja (članak 292. stavak 4. ovoga Zakona),

6) na tajnost osobnih podataka,

7) zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.

(5) Žrtva u odnosu na koju su utvrđene posebne potrebe zaštite sukladno članku 44. ovoga Zakona ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno članku 43. ovoga Zakona, i pravo:

1) prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava,

2) da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba,

3) uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve,

4) zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja (članak 292. stavak 4. ovoga Zakona),

5) na tajnost osobnih podataka,

6) zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.

Članak 45.

Brisan.

Članak 46.

(1) Žrtva i pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno imaju pravo prijaviti se kao oštećenik do podizanja optužnice, policiji ili državnom odvjetništvu, a do završetka rasprave, sudu.

(2) Prijavu iz stavka 1. ovoga članka tijelo koje vodi postupak odbacit će rješenjem ako je nepravodobna ili podnesena od neovlaštene osobe.

Članak 47.

(1) Za kaznena djela za koja se progoni po prijedlogu, prijedlog za progon mora se podnijeti u roku od tri mjeseca od dana kad je ovlaštena fizička ili pravna osoba saznala za kazneno djelo i počinitelja.

(2) Prijedlog za progon podnosi se državnom odvjetništvu.

(3) Ako su žrtva ili pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno podnijele kaznenu prijavu ili je oštećenik podnio prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u kaznenom postupku, smatra se da je time stavljen i prijedlog za progon.

(4) Pravovremena privatna tužba smatrat će se kao pravovremeno podnesen prijedlog žrtve ako se u tijeku postupka utvrdi da se radi o kaznenom djelu za koje se progoni po prijedlogu.

(5) Dijete koje je navršilo šesnaest godina života može i samo podnijeti prijedlog za progon.

Članak 48.

(1) Ako žrtva umre u tijeku roka za podnošenje prijedloga za progon, odnosno ako oštećenik umre u tijeku postupka, njihov bračni i izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat, sestra te osoba koju je žrtva odnosno oštećenik na temelju zakona bio dužan uzdržavati, mogu u roku od tri mjeseca poslije njihove smrti podnijeti prijedlog za progon ili tužbu, odnosno dati izjavu da postupak nastavlja.

(2) Ako pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno prestane postojati u tijeku roka za podnošenje prijedloga za progon ili u tijeku postupka, pravni sljednik te osobe može u roku od tri mjeseca od prestanka postojanja pravne osobe na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno podnijeti prijedlog za progon ili tužbu, odnosno dati izjavu da postupak nastavlja.

Članak 49.

Ako je kaznenim djelom oštećeno više osoba, progon će se poduzeti, odnosno nastaviti po prijedlogu bilo koje od žrtava.

Članak 50.

Žrtva može svojom izjavom tijelu koje vodi postupak odustati od prijedloga za progon do završetka rasprave. U tom slučaju ona gubi pravo da ponovno podnese prijedlog.

2. Oštećenik

Članak 51.

(1) Oštećenik ima, u skladu s ovim Zakonom, pravo:

1) služiti se vlastitim jezikom, uključujući i znakovni jezik gluhih i gluhoslijepih, i na pomoć tumača ako ne govori ili ne razumije hrvatski jezik, odnosno prevoditelja ili tumača znakovnog jezika ako se radi o gluhom ili gluhoslijepom oštećeniku,

2) podnijeti prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva te privremenih mjera osiguranja,

3) na opunomoćenika,

4) upozoravati na činjenice i predlagati dokaze,

5) prisustvovati dokaznom ročištu,

6) prisustvovati raspravi i sudjelovati u dokaznom postupku te iznijeti završni govor,

7) izvršiti uvid u spis predmeta sukladno članku 184. stavku 2. ovoga Zakona,

8) zatražiti obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njegove prijave (članak 206.a ovoga Zakona) i podnijeti pritužbu višem državnom odvjetniku (članak 206.b ovoga Zakona),

9) podnijeti žalbu,

10) zatražiti povrat u prijašnje stanje,

11) biti obaviješten o ishodu kaznenog postupka.

(2) Državno odvjetništvo i sud dužni su prije i tijekom kaznenog postupka u svakom stadiju postupka ispitati postoji li mogućnost da okrivljenik oštećeniku popravi štetu uzrokovanu kaznenim djelom.

(3) Državno odvjetništvo i sud dužni su posebno upozoriti oštećenika na prava iz stavka 1. točaka 1., 2., 4., 6., 7. i 8. ovoga članka. Zakonom se propisuju upozorenja oštećeniku u odnosu na prava iz stavka 1. točaka 3., 5. i 9. ovoga članka.

Članak 51.a

(1) Oštećenik koji ne govori ili ne razumije jezik na kojem se vodi postupak, osim prava iz članka 8. stavka 3. ovoga Zakona, ima pravo da se na njegov zahtjev, na teret proračunskih sredstava, osigura pisano prevođenje na jezik koji razumije podataka bitnih za ostvarivanje prava oštećenika u kaznenom postupku, a posebice odluke kojom se okončava kazneni postupak, uključujući i obrazloženje ili sažetak obrazloženja te odluke, osim u slučajevima kada sukladno ovom Zakonu odluka ne sadrži obrazloženje. Iznimno, oštećeniku će se osigurati usmeno prevođenje navedenih podataka ako se time oštećenik ne onemogućava u ostvarivanju svojih postupovnih prava.

(2) Oštećenik iz stavka 1. ovoga članka ima pravo podnijeti obrazloženi zahtjev da se određena isprava ili drugi pisani dokazni materijal smatraju bitnim i prevedu na jezik koji razumije. Tijelo koje vodi postupak, ako prihvati zahtjev oštećenika, osigurat će prevođenje cijele isprave ili drugog pisanog dokaznog materijala, odnosno samo onih dijelova koji su bitni za omogućavanje oštećeniku da aktivno sudjeluje u postupku.

(3) Tijelo koje vodi postupak rješenjem određuje usmeno ili pisano prevođenje na jezik koji oštećenik razumije, vodeći pri tome računa da se usmenim prevođenjem ne ugrozi ostvarivanje njegovih postupovnih prava. Protiv rješenja kojim se odbija usmeno ili pisano prevođenje oštećenik ima pravo žalbe.

(4) Oštećeniku iz stavka 1. ovoga članka osigurat će se, na njegov zahtjev, usmeno prevođenje tijekom njegova saslušanja ili ispitivanja kao svjedoka te kada je prevođenje potrebno za aktivno sudjelovanje oštećenika na raspravi.

Članak 52.

Brisan.

Članak 53.

(1) Ako je oštećenik dijete, a interesi djeteta su u suprotnosti s interesima roditelja, tijelo koje vodi postupak pozvat će nadležno tijelo socijalne skrbi da djetetu imenuje posebnog skrbnika.

(2) Ako je oštećenik dijete ili osoba lišena poslovne sposobnosti, njegov zakonski zastupnik ili poseban skrbnik ovlašten je davati sve izjave i poduzimati sve radnje na koje je prema ovom Zakonu ovlašten oštećenik.

(3) Iznimno od odredbe stavka 2. ovog članka, oštećenik koji je navršio šesnaest godina života može sam davati izjave i poduzimati radnje u postupku.

Članak 54.

(1) Opuномоćеник оштећеника може бити само одвјетник, а одвјетника може замјенити одвјетнички вјежбеник с položenim pravosudnim ispitom u postupku pred općinskim sudom.

(2) Oštećenik, njegov zakonski zastupnik, posebni skrbnik iz članka 53. ovoga Zakona i opunomoćenik dužni su o svakoj promjeni adrese ili boravišta izvijestiti sud.

3. Oštećenik kao tužitelj

Članak 55.

(1) Osim u slučajevima iz članaka 206.c, 206.d i 206.e ovoga Zakona, kad državni odvjetnik utvrdi da nema osnova za progon za kazneno djelo za koje se kazneni postupak pokreće po službenoj dužnosti ili kad utvrdi da nema osnova za progon protiv neke od prijavljenih osoba, dužan je u roku od osam dana o tome izvijestiti žrtvu i uputiti ju da može sama poduzeti progon. Tako će postupiti i sud ako je donio rješenje o obustavi postupka zbog odustajanja državnog odvjetnika od progona u drugim slučajevima.

(2) Žrtva ima pravo poduzeti, odnosno nastaviti progon za djelo iz stavka 1. ovoga članka u roku od osam dana od primitka obavijesti iz stavka 1. ovoga članka.

(3) Ako je državni odvjetnik odustao od optužnice, žrtva može, preuzimajući progon, ostati pri podignutoj optužnici. Ako žrtva podigne novu optužnicu, postupit će se prema člancima 354. do 358. ovoga Zakona.

(4) Žrtva koja nije upoznata da državni odvjetnik nije poduzeo progon ili da je odustao od progona može svoju izjavu da nastavlja postupak dati pred nadležnim sudom u roku od tri mjeseca od dana kad je doneseno rješenje o obustavi postupka, odnosno šest mjeseci od dana kad je državni odvjetnik odbacio prijavu.

(5) Kad državni odvjetnik, odnosno sud obavještava žrtvu da može poduzeti ili nastaviti progon, dostavit će joj i napatuk koje radnje može poduzeti radi ostvarivanja toga prava te joj u tu svrhu omogućiti uvid u spis.

(6) Ako žrtva umre u tijeku postupka, njezin bračni i izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat, sestra te osoba koju je žrtva na temelju zakona bila dužna uzdržavati, mogu u roku od tri mjeseca od dana njezine smrti dati izjavu da preuzimaju ili nastavljaju kazneni progon.

(7) Ako pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno prestane postojati u tijeku postupka, pravni sljednik te osobe može u roku od tri mjeseca od prestanka postojanja pravne osobe na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno dati izjavu da preuzima ili nastavlja kazneni progon.

Članak 56.

(1) Kad državni odvjetnik odustane od optužbe na raspravi, oštećenik je dužan odmah se očitovati hoće li nastaviti

progon. Ako oštećenik ne dođe na raspravu, a uredno je pozvan, ili mu se poziv nije mogao uručiti zbog neprijavlivanja sudu promjene adrese ili boravišta, smatrat će se da ne želi nastaviti progon.

(2) Predsjednik vijeća ili sudac pojedinac dopustit će povrat u prijašnje stanje oštećeniku koji nije uredno pozvan ili je uredno pozvan, a iz opravdanih razloga nije mogao doći na raspravu na kojoj je donesena presuda kojom se optužba odbija zbog odustajanja državnog odvjetnika od optužnice, ako oštećenik u roku od osam dana od primitka presude podnese molbu za povrat u prijašnje stanje i ako u toj molbi izjavi da nastavlja progon. U tom slučaju zakazat će se ponovno rasprava i presudom donesenom na temelju nove rasprave ukinut će se prijašnja presuda. Ako uredno pozvani oštećenik ne dođe na novu raspravu, ostaje na snazi prijašnja presuda. Odredbe članka 63. stavka 3. i 4. ovog Zakona primijenit će se i u tom slučaju.

Članak 57.

(1) Ako žrtva u zakonskom roku ne pokrene ili ne nastavi progon, ili ako žrtva koja je preuzela ulogu oštećenika kao tužitelja ne dođe na raspravu iako je uredno pozvana, ili joj se poziv nije mogao uručiti zbog neprijavlivanja sudu promjene adrese ili boravišta, smatrat će se da je odustala od progona.

(2) Ako žrtva koja je preuzela kazneni progon ne dođe na raspravu na koju je bila uredno pozvana, postupit će se prema članku 63. stavcima 2. do 4. ovoga Zakona.

Članak 58.

(1) Žrtva koja je preuzela kazneni progon ima ista prava koja ima državni odvjetnik, osim prava koja državni odvjetnik ima kao državno tijelo.

(2) U postupku koji se vodi na zahtjev žrtve koja je preuzela kazneni progon, državni odvjetnik ima pravo do završetka rasprave sam preuzeti progon i zastupanje optužbe.

Članak 59.

(1) Žrtvi koja je preuzela ulogu oštećenika kao tužitelja kad se postupak vodi na njezin zahtjev za kazneno djelo za koje se prema zakonu može izreći kazna zatvora više od pet godina, može se, na njezino traženje, postaviti opunomoćenik ako je to u interesu postupka i ako žrtva u ulozi oštećenika kao tužitelja, prema svom imovnom stanju, ne može podmiriti troškove zastupanja.

(2) O zahtjevu iz stavka 1. ovoga članka odlučuje sud pred kojim se vodi postupak, a opunomoćenika postavlja predsjednik suda iz reda odvjetnika. Ako u sjedištu suda nema dovoljno odvjetnika, opunomoćenika će postaviti predsjednik neposredno višeg suda iz reda odvjetnika na području višeg suda.

4. Privatni tužitelj

Članak 60.

(1) Privatna tužba podnosi se nadležnom sudu.

(2) Privatni tužitelj može svojom izjavom sudu, odustati od privatne tužbe do završetka rasprave. U tom slučaju on gubi pravo da ponovno podnese privatnu tužbu za to kazneno djelo.

(3) Privatni tužitelj ima ista prava koja ima državni odvjetnik, osim prava koja državnim odvjetniku pripadaju kao državnim tijelu.

(4) Na privatnog tužitelja odgovarajuće se primjenjuju odredbe članka 54. do 59. ovog Zakona.

Članak 61.

(1) Za kaznena djela za koja se progoni po privatnoj tužbi, tužba se mora podnijeti u roku od tri mjeseca od dana kad je ovlaštena fizička ili pravna osoba saznala za kazneno djelo i počinitelja.

(2) Ako je podignuta privatna tužba zbog kaznenog djela uvrede, okrivljenik može do završetka rasprave i poslije proteka roka iz stavka 1. ovog članka, podignuti tužbu protiv tužitelja koji ga je uvrijedio istom prilikom (protutužba). U takvu slučaju sud donosi jednu presudu.

(3) Kada žrtva ili pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno podnesu kaznenu prijavu ili prijedlog za progon, a u tijeku postupka se utvrdi da se radi o kaznenom djelu za koje se progoni po privatnoj tužbi, prijava, odnosno prijedlog smatra se kao pravovremena privatna tužba ako su podneseni u roku propisanom za privatnu tužbu.

Članak 62.

(1) Za djecu i osobe koje su lišene poslovne sposobnosti privatnu tužbu podnosi osoba iz članka 53. stavka 2. ovog Zakona.

(2) Dijete koje je navršilo šesnaest godina života može i samo podnijeti privatnu tužbu.

Članak 63.

(1) Ako privatni tužitelj ne dođe na raspravu, iako je uredno pozvan ili mu se poziv nije mogao uručiti zbog neprijavlivanja sudu promjene adrese ili boravišta, smatrat će se da je odustao od tužbe, ako ovim Zakonom nije drukčije propisano.

(2) Predsjednik vijeća ili sudac pojedinac dopustit će povrat u prijašnje stanje privatnom tužitelju koji iz opravdanog razloga nije mogao doći na raspravu ili pravovremeno izvijestiti sud o promjeni adrese ili boravišta ako u roku od osam dana nakon prestanka smetnje podnese molbu za povrat u prijašnje stanje.

(3) Nakon proteka tri mjeseca od dana propuštanja ne može se tražiti povrat u prijašnje stanje.

(4) Protiv rješenja kojim se dopušta povrat u prijašnje stanje žalba nije dopuštena.

Prilog 3.

Organizacije civilnoga društva koje pružaju specijaliziranu stručnu pomoć i podršku žrtvama seksualnog nasilja

Ženska soba, Maksimirska 51a, 10000 Zagreb

tel.: + 385 1 611 91 74, faks: +385 1 611 9175

e-mail: zenska.soba@zenskasoba.hr

facebook: www.facebook.com/zenska.soba

<http://www.sigurnomjesto.hr/>

Hrabri telefon, Đorđićeva 26, 10000 Zagreb,

tel: +385 1 3793 000, faks: +385 1 3793 300,

e-mail: info@hrabritelefon.hr

<https://djeca.hrabritelefon.hr>

<https://djeca.hrabritelefon.hr>

Klasa: 022-03/18-07/31

Urbroj: 50301-23/22-18-9

Zagreb, 31. srpnja 2018.